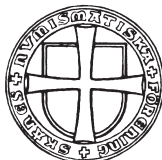

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad

Nr. 3 August 2011

Møntsmykker i Birka

Dæli-mynter i Trondheim

Myntfyndet i Operakällaren

Bauert og Giannelli 1799-1801

Potatisbacken i Ammarnäs

Ny svensk sedelserie

Dansk Numismatisk Forening - 125 år

Greta Garbo skal pryde ny svensk sedel. Se s. 124

DANSK NUMISMATISK FORENING

MØNT BØRS 2011

Lørdag 29. oktober, kl. 10 - 17

- To etager med masser af numismatiske emner
- Mange udenlandske og danske mønthandlere
- Danske møntforeninger udstiller
- Auktionshuse viser deres materialer

Radisson Blu Falconer Hotel
Falkoner Alle 9 · Frederiksberg
Metro Frederiksberg · Bus 14, 15 og 18
Entre kr. 60,-

Copenhagen Coin Fair
www.cphcoinfair.dk

Møntsmykker i vikingetiden i lyset af gravfundene fra Birka

af Florent Audy¹

Birka var en vigtig handelsstad fra slutningen af 700-tallet til slutningen af 900-tallet. På byens gravpladser er der fundet 63 mønter omdannet til hængesmykker. Det drejer sig om små mønter i sølv, der efterfølgende er omdannet til hængesmykker ved gennembo-ring eller montering af en øsken. De er fundet sammen med kvindesmykker og stammer fra 31 individuelle grave, det vil sige mindre end 3 % af de grave, som Hjalmar Stolpe undersøgte i 1870'erne². Selvom de pågældende grave alle er udgravet efter alle kunstens regler, er de dog ikke alle lige veldokumenterede. Hjalmar Stolpe var nemlig ikke særligt interesseret i brandgrave, som han kun beskrev summarisk. Derfor mangler vi præcise oplysninger om gravskikken for ni ud af de 31 grave med møntsmykker.

De 63 mønter kommer forskellige steder fra: der er 34 skandinaviske, syv karolingiske, seks engelske, to byzantinske og 14 islamiske. De islamiske *dirhmer* er således klart i mindretal. Det står i grel modsætning til det generelle møntomløb i regionen på dette tidspunkt. For eksempel indeholder de to skatte fundne på Björkö kun 22 ikke-islamiske mønter ud af det samlede tal på 568 mønter³. For at forstå denne usædvanlige sammensætning bliver man nødt til at indkredse møntsmykkerne funktion. Til det formål er det nødvendigt nøje at undersøge måden, som smykkerne blev båret på.

På Birka-gravpladsen kan man udskille tre hovedtyper af smykker indeholdende mønter som ophæng:

(1) I grav 632 ligger perlerne og hængesmykkerne – heriblandt en byzantinsk mønt fra Theofilus (829-842) – i en ubrudt række,

der tegner en næsten perfekt cirkel (fig. 1). Man må forestille sig, at genstandene oprindeligt blev holdt sammen af en snor i forgængeligt materiale. Hermed opstod en halskæde i sin simpleste form.

(2) I grav 835 ser man en række perler og hængesmykker – heriblandt en mønt fra det islamiske samanide-dynasti og en skandinavisk mønt – der forbinder hægterne på den døde kvindes to skålfibler (fig. 2). Selvom snoren, som bandt dem sammen, nu er forsvundet, er det tænkeligt, at det drejer sig om et brystsmykke hæftet fast på fiblerne. Det har hængt som en guirlande på maven.

(3) I grav 707 finder vi to mønter omdannet hængesmykker, som hænger på siden af brystet af den afdøde kvinde. De befinder sig yderst i en række perler (fig. 3). Endnu engang er snoren væk, men man må forstille sig, at genstandene oprindeligt har udgjort en kæde, der var sat fast til tøjet i snorens anden ende, der ikke bar nogen mønter.

Nogle gange ligger perlerne og hængesmykkerne hult til hult, og det er ikke altid muligt med sikkerhed at bestemme typen på det smykke, de indgår i. Imidlertid kan man i de fleste tilfælde tilskrive mønterne en af de tre ovennævnte typer. Den mest almindelige type er brystsmykket; i cirka ti tilfælde ligger mønterne sammen med andre smykkegenstande mellem to skålfibler. Sikre tegn på halssmykker og kæder er derimod mere sjældne.

Mønterne er i de fleste tilfælde blevet til-delt en fremtrædende plads i smykkerne. Det gælder alle tre smykketyper. De skiller sig ofte ud fra de øvrige pyntegenstande, enten ved at hænge for sig selv eller ved at hænge

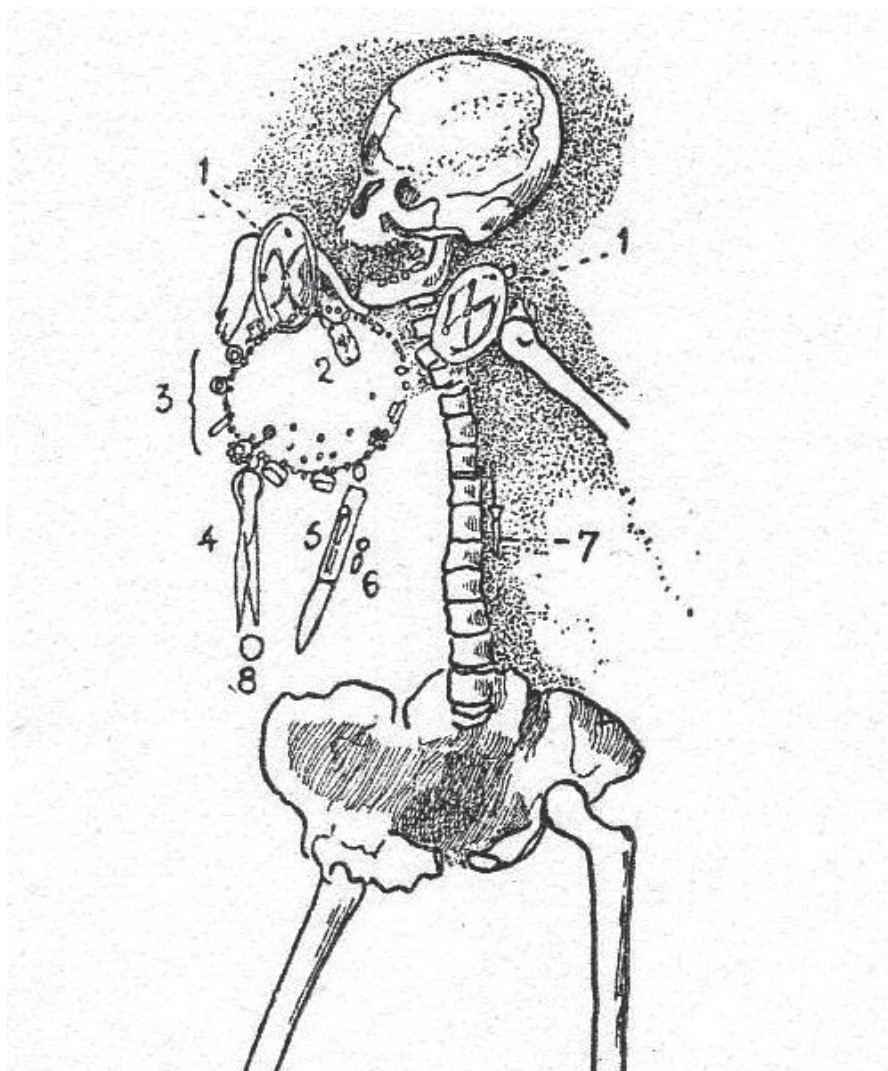

Fig.1: Detalje af grav 632, Birka. Halskæden (nr. 3), der blandt andet består af en mønt fra Theofilus, befinder sig på højre skulder af den afdøde. Fra Arbman 1940.

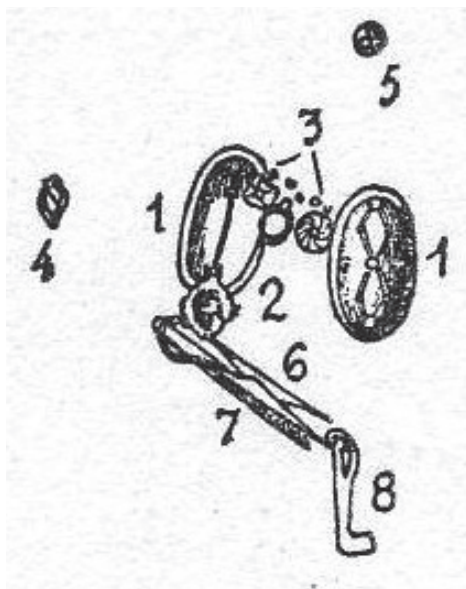

Fig. 2: Detalje af grav 835, Birka. Brystsmykket (nr. 3) med en samnidsdisk og en skandinavisk mønt sammenkæder de to skålfibler. Fra Arbman 1940.

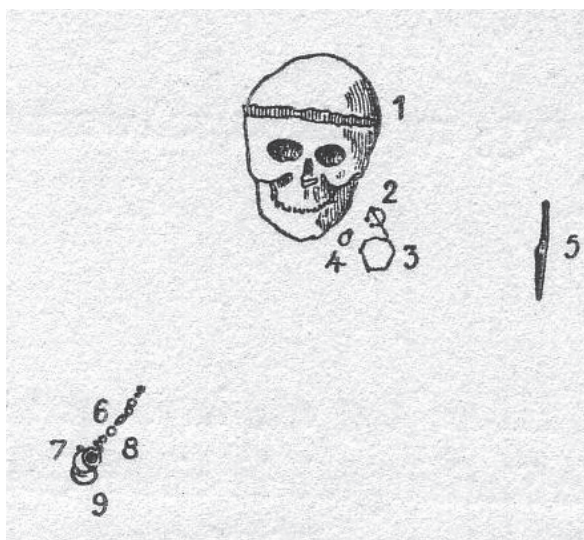

Fig. 3: Detalje af grav 707, Birka. På højre side af brystet hænger en lille kæde med perler, et rundt hængesmykke i sølv og en omayyade-mønt og en abbaside-mønt (nr. 6-9). Fra Arbman 1940.

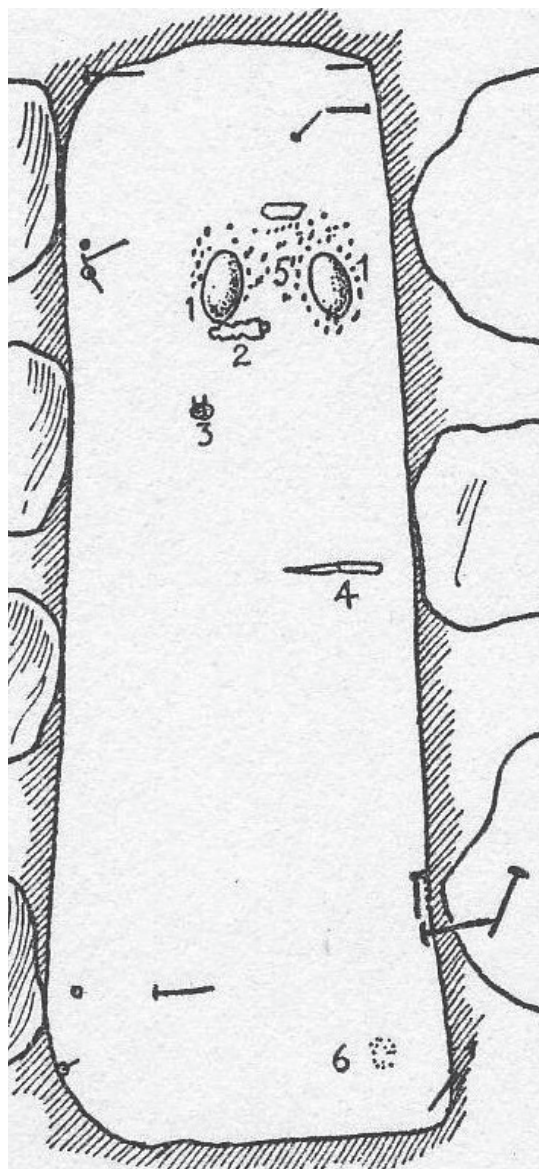

Fig.4: Grav 508, Birka. De to mønt-hængesmykker (nr. 3) befinder sig helt for sig selv cirka 10 cm nedenfor den afdøde kvindes bryst-smykke. Fra Arbman 1940.

på en central plads i smykket. For eksempel hænger de to skandinaviske mønter i grav 508 helt alene på brystet, isoleret fra samlingen af perler hægtet på de skålfiblerne (fig. 4). Tilsvarende sidder den skandinaviske mønt i grav 968⁴ på en fremtrædende plads. Halskæden består her af cirka ti genstande, hvoraf fire hænger på brystet, mens de andre sidder mere tilbagetrukket ved skuldrene. Mønten er blandt de fire midterste smykker, der er specielt fremhævet. Der findes dog sjældne undtagelser, hvor mønten ikke skiller sig ud fra de øvrige genstande. Eksempelvis sidder den byzantinske sølv-miliaresion fra Theofilus i grav 632 i en halskæde med cirka ti andre hængesmykker uden at være specielt fremhævet.

For at forstå møntsmykkernes funktion, er det imidlertid ikke nok at påvise, at deres ejere satte stor pris på dem. Til det formål bør man se på de andre smykkegenstande, de optræder sammen med. Man kan nemlig formode, at de blev brugt på samme måde. Tag for eksempel grav 844. Mønten fra det islamiske abbaside-dynasti ligger sammen med seks andre ophængte genstande og 27 perler på række tæt ved to skålfibler. Blandt disse genstande tiltrækker nogle sig speciel opmærksomhed, nemlig en sammenrullet slange i miniature, et hængesmykke i form af en trone og et andet i skjold-form. Det spændende er, at disse tre hængesmykker kan tolkes som mulige beskyttende amuletter⁵. Slangen havde mange magiske egenskaber, og man mener, at den kunne modvirke dæmoniske kræfter, hjælpe med frugtbarheden og benyttes til at udføre magi. Skjoldet tilhører en gruppe af skandinaviske amuletter i form af miniature-våben. Det er et defensivt våben og kan beskytte sin ejer mod "onde blikke". Tronen er mere tve-tydig og kan tolkes på flere måder. Den kan symbolisere både verdslig og åndelig magt. Den formodes at have overnaturlige kræfter, idet den kan knyttes til Odin-kulten.

I Birka er der flere kvindegrave med en

Fig.5: Engelsk mønt fra 900-tallet præget for ærkebispens af York. Mønten er vendt som den ville have hægtet som smykke.

Fig.6: Skandinavisk mønt fra 800-tallet med et firbenet dyr og en maske.

samling smykker af samme slags som dem fra den just omtalte grav 844. Amulet-funktionen er meget sandsynlig. Der er for eksempel kors, kvindeskikkelser eller masker. Anne-Sofie Gräslund har henledt opmærksomheden på ti smykkekomplekser, der er specielt relevante i denne sammenhæng, og hun foreslår, at de pågældende kvinder har haft en særlig rolle i den før-kristne kult⁶. Det er ikke uden interesse at notere sig, at syv ud af Gräslunds ti grave indeholder mønter omdannet til hængesmykker. Uden at ville postulere at samtlige mønter har været brugt som kultgenstande, kan man dog formode, at smykkemønterne besad specifikke overnaturlige egenskaber. Et indicium i den retning udgøres af mønternes motiver.

Mange af smykkemønterne fra Birkas gravpladser bærer motiver, der egner sig til amuletbrug. Det gælder eksempelvis sværdet på den engelske mønt i grav 963 (fig. 5), som knytter an til miniature-våbnene nævnt ovenfor. Man kan også nævne den lille nøgle på den engelske mønt fra grav 967, som leder tanken hen på de mange nøgler, der findes i kvindegrave. Disse nøgler havde sandsynligvis symbolsk betydning, og man mener, at kvinderne bar dem for den symbolske be-

skyttelse⁷. Også de skandinaviske mønter kan tolkes symbolsk, især typen med en hjort og en maske, som er forholdsvis almindelig på gravpladserne i Birka (fig. 6). Masken afværger "onde blikke" og hentyder sandsynligvis til Odin. Hjorten⁸ kendes i øvrigt ikke blandt de skandinaviske amuletter, men den passer alligevel fint ind i gruppen af amuletter i form af miniaturedyr⁹. Denne tolkning styrkes af, at der befinder sig en sammenrullet slange mellem dens ben.

Der er således mange forhold ved smykke-mønterne, som leder tanken hen på en mulig amuletfunktion:

- I smykkekomplekserne sidder mønterne ofte på en fremtrædende plads, således som det tit er tilfældet for hængesmykker med en værnende dimension¹⁰.

- Mønterne sidder ofte isoleret fra de øvrige hængesmykker. Det kan måske ifølge Greta Arwidsson afspejle et ønske om at styrke kulturer eller religionsrelaterede amulettens kraft¹¹.

- Smykkesmønterne forekommer sammen med forskellige andre smykketyper, hvoraf mange er tolket som mulige amuletter. Selv om dette naturligvis ikke i sig selv udgør et bevis for en beskyttende brug, er det bemærkelsesværdigt, at amuletterne fra norske og svenske fund ofte indgår i sammenhænge med flere eksemplarer.

- Smykkesmønterne bærer motiver, som kan have haft en forbindelse til overtro, magi og religion i det gamle Skandinavien. De har således amuletpotentiale.

Der er derfor gode grunde til at tro, at smykke-mønterne ikke bare var til pynt, men at de blev anset for beskyttende smykker, som deres ejere omhyggeligt fremhævede for bedre at få glæde af deres kraft. Det vil være nødvendigt i anden sammenhæng at præcisere betydningen af hver enkelt eksemplar – her tænkes især på dem med kristne motiver. Men allerede nu, kan man ud fra ovenstående betragtninger forklare, hvorfor de gravlagte i Birka foretrak vestlige og byzantinske møn-

ter. I modsætning til de islamiske bar de nemlig motiver, der kunne styrke den magiske kraft, som enhver mønt i sig selv havde i fortidens samfund.

Oversat fra fransk af Jens Christian Moesgaard.

¹ Nærværende artikel er baseret på mit hovedfags-speciale, *Les pendentifs monétaires occidentaux des sépultures de Birka* [Hængesmykker af vestlige mønter i gravene i Birka], som jeg har udarbejdet på Universitetet i Poitiers, Frankrig, med Cécile Treffort som vejleder. Det drejer sig ikke om et simpelt résumé, men at uddybe nogle hovedpunkter fra specialet.

² Holger Arbman, *Birka I, die Gräber*, Stockholm 1940-1943.

³ Torun Zachrisson, "Silver and Gold Hoards from the Black Earth", in: *Investigations in the Black Earth I* (red. Ambrosiani og Clarke), Stockholm, 1992, s. 52-63.

⁴ Der er to skandinaviske mønter i denne grav, men den præcise placering i graven af det andet eksemplar er ikke kendt.

⁵ Se Birgit Arrhenius, "Vikingatida miniatyrer", *Tor VII*, 1961, s. 139-164; Signe H. Fuglesang, "Viking and Medieval Amulets in Scandinavia", *Fornvännen* 84, 1989, s. 15-25; Miriam K. Zeiten, "Amulets and Amulet Use in Viking Age Denmark", *Acta Archaeologica* 68, 1997, p. 1-74; Anne-Sofie Gräslund, "Symbolik för lycka och skydd – Vikingatida amulethängen och deras rituella kontext", in: *Fra funn til samfunn* (red. Bergsvik og Engevik), 2005, s. 377-392.

⁶ Anne-Sofie Gräslund, anførte arbejde, s. 390.

⁷ Elisabeth Arwill-Nordbladh, "Nyckelsymbolik i järnålderns kvinnogravar", *Fornvännen* 85, 1990, s. 255-260.

⁸ Brita Malmer har bestemt det firebenede væsen på mønterne som en hjort ved sammenligning med en mere realistisk udgave på en anden mønt. På de fleste af Birka-eksemplarerne er det imidlertid umuligt for den uindviede at genkende en hjort. Måske har man – her langt fra mønternes prægested i Ribe – tolket dyret som en hest. Hesten findes overalt i den før-kristne religion, og man kender til heste-amuletter.

⁹ Signe H. Fuglesang, anførte arbejde, s. 18.

¹⁰ Miriam K. Zeiten, anførte arbejde, s. 3.

¹¹ Greta Arwidsson, "Schmuckanhänger, Einleitung", in: *Birka II:3. Systematische Analysen der Gräberfunde* (red. Arwidsson), Stockholm, 1989, s. 7-8.

Mynter fra Dæli-funnet i NTNU

Vitenskapsmuseets samlinger i Trondheim

Av Linn Lillian Eikje¹ og Jon Anders Risvaag²

I 1840 ble det på gården Dæli, Nes i Hedemark, gjort et av de største myntfunnene man kjenner av middelaldermynt i norsk jord. Ca. 5000 mynter sammen med nærmere 300 gram sølv kom frem ved rydding av stein i en åker. Hoveddelen av funnet besto av omlag 4500 norske brakteater fra siste halvdel av 1100-tallet. Forøvrig var det et begrenset innslag av utenlandsk mynt. Myntene ble innkjøpt av Universitetets myntkabinett, og ble allerede året etter publisert av museets bestyrer C.A.Holmboe³. I Holmboes publikasjon angis dessverre ikke myntene etter antall, men etter et system for sjeldenhetsgrad. Da salg av såkalte dubletter var meget vanlig på denne tiden, havnet Dæli-funnet raskt på flere hender. Noe detaljert regnskap over salgene kjenner vi så langt ikke til. Av den grunn har det i ettertid vært vanskelig å rekonstruere det nøyaktige antallet mynt i funnet, eller for den del vite hvor myntene som ble lagt ut til salg har tatt veien. Kolbjørn Skaare har anført at han har funnet Dæli-brakteater ved studiebesøk ved en rekke myntsamlinger i Europa og USA⁴.

I 2006 påbegynte NTNU Vitenskapsmuseet i Trondheim et prosjekt for å sikre, dokumentere og formidle sine natur- og kulturhistoriske samlinger (Revita-prosjektet). I den sammenheng blir også myntsamlingen gjennomgått. En viktig del av arbeidet er, så langt mulig, å rekonstruere funn, kjøp og gaver innkommet til samlingen. Høyest prioritet har mynter fra arkeologiske funn, deriblant norske mynter fra vikingtid og middelalder. Et kjøp som det har lyktes å rekonstruere mesteparten av er myntene fra Dælifunnet, som ble innkjøpt av juristen og dikteren Conrad Nicolai Schwach. Som mangeårig sekretær

ved Kongelige Norske Videnskabers Selskab (DKNVS) overtalte Schwach selskapets direksjon i 1832 til å overta hans private myntsamling *“naar jeg var død, eller naar jeg i levende Live maatte ville afhende den”*. Fra tidligere besto samlingen av noen få antikke mynter, noen fra middelalder og nyere tid, samt enkelte medaljer. De antikke myntene ble i 1831 publisert av professor Johan Henrik Schöder i Uppsala⁵.

Innlemmelsen av Schwachs mynter i DKNVS samling må regnes som den egentlige opprettelsen av Vitenskapsmuseets myntkabinett. Schwachs samling danner grunnstammen for dagens myntsamling og ble sirlig ført i pennen i to myntkataloger (1840 og 1845) som fortsatt er å finne i samlingen. Det var en betydelig innsats Schwach nedla i utarbeidelsen av katalogene, noe han heller ikke unnlot å påpeke: *“Uden at træde Beskedenheten for nær, tør jeg antage, at dette Katalog indeholder de Oplysninger, der kunne give en Myntsamling en videnskabelig Interesse. Disse Oplysninger der angaae de forskjellige Staters Myntfod, Benævnelse og Inddeling af Mynterne samt disses Værdieforhold til norsk mynt, eller de paa Mynterne forekomne Vaabenmerker, Myntsted- eller Myntmester-tegn m.v. ere samlede fra mange og forskjellige Kilder; og jeg er temmelig viss paa at de ikke findes samlede i noget hidtil udgivet værk”*. Resultatet av Schwachs virke sto godt i forhold til hans eget ønske i forerindringen til sin første katalog; at DKNVS fikk en myntsamling av vitenskapelig interesse. I tillegg hadde han sørget for at myntsamlingen faktisk ble den første av Selskabets samlinger som var organisert etter vitenskapelige prin-

sipper, og opphørte å være et raritetskabinett. Schwach virket som Selskabets sekretær og bestyrer av myntsamlingen frem til 1858.

I katalogen fra 1845 finnes en liste over de innkjøpte myntene fra Dæli-funnet, samt kommentarer rundt tolkningen av myntenes symboler. Til sammen omfatter kjøpet 56 mynter. Av disse er seks så langt ikke gjenfunnet i samlingen. De resterende myntene er også publisert på de norske universitetsmuseenes hjemmeside: www.unimus.no/numismatikk. Schwachs fortegnelse vil bli gjengitt i det følgende. Av tekniske hensyn kan vi ikke gjengi tegninger og symboler i teksten. Disse vil i stedet for bli beskrevet i klammer. Flere steder har Selskabets sekretær og bestyrer av myntsamlingen i perioden 1858-74, Carl Müller, anført nye funn i marginen, samt en rettelse i Schwachs tekst. Her vil det bare anføres retelsen i originalteksten.

I mai 1840 fandt Bonden Anders Andersen, da han paa sin Gaard Dæhlie i Næs paa Hedemarken, optog Nyland, ved Opbrydningen af en Steen henved 5000 smaae Mynter og Bracteater, der veiede 75 Lod og kjøbtes af det norske Universitet. Blant Mynterne vare nogle faa af Kong Sverre med hans Hoved og det fire gange gjentagne NI, der forstaaes som Nidaros. Professor C. A. Holmboe har i et Program til Universitetets Høitid paa Kongens Fødselsdag 1841 beskrevet dette Fund; og til denne Beskrivelse henviser efterstaaende Fortegnelse over de Bracteater som ved denne Leilighed fandtes, og som Universitetet afstod. Da de efter Holmboes velgrundede Mening ere nedgravede omkring Aaret 1205 og saaledes ere ældre end de efterfølgende norske Mynter, ere de fattet foran disse.
En liden Sølvmünt Tab. I. № 17. (3 stkr lidt forskjellige)

Da denne Mynt ligner den Tab I № 15 afbildede, hvorpaa tydeligt sees et SI og et E, ere det rimeligt, at Mynten er fra Magnus Barfods Sønner Sigurd og Eistein 1116-1122.

En Bracteate eller Mynt med [[firkant, diagonalt rutenett]].

En Bracteate med A [punkt foran, bak, under] omgivet af en dobbelt Ring. Tab I № 22.

Denne er rimeligviis af en Bisp i Oslo (:Asloia:)

En Bracteate med B omgivet af en Ring.

En do med B [punkt foran] i en Ring.

En do med B [punkt foran, etter, nederste bue] ligesaa.

Rimeligviis af en Biskop i Bergen.

En Bracteate med H. Tab I № 27.

En do med H [fire punkter] ibid № 29.

Disse saavel som en anden af samme Fund med et h (:Smukke H:) antager Holmboe at være af Kong Hakon Sverreson 1202-1204. men jeg tillader mig den Conjectur, at h betegner Hakon men H Byen Hammer, som fra 1152 var Bispesæde, hvor der rimeligviis myntedes ligesaavel som i Oslo, Stavanger, Bergen og Nidaros, der betegnes med Stedsnavnets latinske Begyndelsesbogstav.

En Bracteate med m Tab I. № 31.

En do med [punkt i hver bue] ibid № 32.

En do med m.

En do med et kronet m. Ibid № 38.

En do med M [kors under, punkt over] ibid № 62.

Disse tillægges Holmboe Kong Magnus Erlingsön 1161-1184.⁶

En Bracteate med N Tab I № 39.

En do med N [strek over diagonalen] ibid № 40.

En do med N [strek ut fra hver ende] ibid № 42.

Uppaatvivelig fra Nidaros⁷.

En bracteate med R Tab II № 63.

Holmboe antager at Bogstavet R, der i forskjellige Former forekommer paa Mynter i dette Fund, betyder Rex. da det her anførte R synes at være et Monogram af Runebogstavet (a) og det yngre Runetegn for r, skulde jeg være tilbøielig til at troe, at ovenstaaende Figur er et Monogram af Ru-

T24733-1

T24733-2
advT24733-2
rev

T24733-3

T24733-4

T24733-5

T24733-6

T24733-7

T24733-8

T24733-9

T24733-10

T24733-11

T24733-12

T24733-13

T24733-14

T24733-15

T24733-16

T24733-17

T24733-18

T24733-19

T24733-21

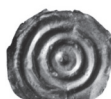
T24733-22

T24733-23

T24733-24

T24733-25

T24733-26

T24733-27

T24733-28

T24733-29

T24733-30

T24733-31

T24733-32

T24733-33

T24733-34

T24733-35

T24733-36

nebogstaverne a og r, og betegne Anlafr : Olaf, i hvilket Tilfelde Mynten maa henføres til Magnus Barfods Søn Olaf, der medens Sigurd Josalafar var udenlands regjerede Landet i Forening med Eistein 1103-1116. Hos Brenner Tab 1 findes en Bracteate med samme Figur, som Brenner forklarer paa samme maade men henfører til Olaf Skjöd-konung.

En bracteate med [to punkter] Tab 1 № 50.

Denne antager Holmboe at være fra Bispesædet Stavanger. At Bogstavet S staaer forvendi er en paa den Tids Mynter høist almindelig Sag.

To Bracteater med T. Tab 1 № 53 og 54^{8,9}

I Fundet vare flere Bracteater med Bogstavet T i forskjellige Former (: Tab 1 № 51-56 indaf:) Da det er afgjort, at der i Tonsberg er slaaet Mynt, er det rimeligt at forklare T som Tönsberg.

Fire Bracteater med X. Tab 1 № 58, 56,¹⁰ 60 og 61.

Dette X forklarer Holmboe ved Christus, hvis Navn paa forskjellige Maader ofte forekommer paa Middelalderens Mynter.

To Bracteater med et Kors omgivet af to Ringe. Tab. № 65.

Dette Kors kan ligesaa gjerne være et X; i ethvert Tilfelde er det enten Christi Navn eller Christendommens Emblem.

Tre Bracteater med et staaende Kors med Punkter ved Siderne. Tab II. № 74.

En do med Kors, men større Punkter og smaae streker paa Foden, omtrent som Tab II № 79.

Tre Bracteater med Kors og Punkter i alle dets Vinkler. Tab II 82, 83 og 87.

En do med Kors og Stjerne i alle dets Vinkler. Tab II, 84.

En do med do og [punkt i sirkel] i do do. Tab II № 89.

En do omtrent ligedan. Tab II. 90.¹¹

Tre do med [krykkekors, kule i enden av tre korsarmer] i en Ring. Tab II № 91, 92¹², 93.

En Bracteate med et [patriarkkors] i en Ring. Tab II № 96.¹³

En do med [patriarkkors, punkter i to korsvinkler] i en Ring. Tab II № 101.

Brenner har Tab 1 en ligedan Bracteate, og forklarer Figuren som Runebogstavet o. Men da dette Bogstav er enten [runebokstav: A] eller sjeldnere [runebokstav: A retrograd], er denne forklaring lidet rimelig. Snarere betegner den et Patriarkalkors og en Bispemynt.

En Bracteate med [krykkekors] i en Ring.¹⁴ № 36 i Texten hos Holmboe.

Brenner gjør samme Figur paa en hos ham Tab 1 afbildet Bracteate til Monogrammet af Navnet Eirikr, og henfører den til Erik Sejersæl. Men ligesom det er temmelig vist, at Bracteater ikke eksisterede paa denne Prins Tid, saaledes er det vanskeligt at indsee hvorledes denne figur Kan være Monogram af e, der havde Formen ø eller I og r, der havde Formen[rune for R av dansk type 800-tallet]eller senere R.

En Bracteate med [forstøttet patriarkkors] Tab II № 106.

En do mindre med lige Figur.

Ogsaa Bracteater med denne Figur anføres hos Brenner, der gjør Figuren til Monogram af a og r og henfører Mynten til Olaf Skjötikonning men med ligesaaaliden Ret som den foregaaende henføres til Erik Sejersæl. Uden tvivl ere begge Figurer forsirede Patriarkkors omtrent som det jerusalemske.

En Bracteate med [forstøttet patriarkkors].

Dersom skraaestregene ved korsets Fod ere Andet end Straaler kunde de være Dele af Runebogstaverne a og o, og have samme Betydning som de græske α og ω paa mange af Middelalderens Mynter, nemlig: Gud eller Christendommen.

En Bracteate med et modvendt kronet Ansigt. Tab II № 112.

En do med et Punkt i Midten af tre concentriske Ringe.

En do med et Scepter. Tab II № 114.

En do med Hovdet af en krumstav. *ibid.* № 115.

T24733-37

T24733-38

T24733-39

T24733-40

T24733-41

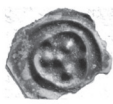
T24733-43

T24733-44

T24733-46

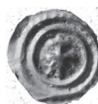
T24733-47

T24733-50

T24733-51

T24733-52

T24733-53

T24733-54

T24733-56

En do med en Spiral. ibid. № 116.

(En Allusion til Spiritus Sanctus?:)

En Bracteate med et Punkt i Midten af to concentriske Ringe, der atter omgives af Punkter. Tab II № 117.

En do med et dobbelt, ottearmet kors med et Punkt ved Enden af hver Arm. ibid № 119.

En do med et [firpass] omgivet af to Ringe ibid 118.

En do med et [kors over kors] i en Ring. ibid № 124.

En do med et Y i en Ring ibid № 120.¹⁵

Over disse Sidste Bracteater vover jeg ligesaadit nogen Forklaring som Holmboe har vovet det. At den med det kronede Hoved og den med Sceptret er af en Konge og den med Hovedet af krumstaven af en Bisp, er klart. Men mere lader sig neppe sige om dem.

Alle de her anførte Bracteater ere af Sölv.

² Seksjon for arkeologi og kulturhistorie, NTNU Vitenskapsmuseet, Trondheim

³ C. A. Holmboe: *De prisca re monetaria Norvegiæ et numis seculi duodecimi nuper repertis*. Christiania 1841; En revidert utgave kom tretten år senere: C. A. Holmboe: *De prisca re monetaria Norvegiæ et de numis aliquot et ornamentis, in Norvegia repertis*, Editio nova recognita. Christiania 1854.

⁴ K. Skaare: *Norges mynthistorie*, Bd. I, s. 62. Oslo 1995.

⁵ Johan Henrik Schröder: *Numi aliquot populorum, urbium, coloniarum in Museo Regiæ Societatis Scientiar. Nidarosiensis*. Uppsala 1831.

⁶ Anført i margin av Schwach.

⁷ Anført i margin av Schwach.

⁸ Ikke gjenfunnet

⁹ Rettelse av Müller: (55?)

¹⁰ Henvisningen er åpenbart en skrivefeil. Nr. 56 er en T-brakteat; 59, derimot tilsvarer beskrivelsen.

¹¹ Ikke gjenfunnet.

¹² Ikke gjenfunnet.

¹³ Ikke gjenfunnet.

¹⁴ Ikke gjenfunnet.

¹⁵ Ikke gjenfunnet.

¹ Institutionen för arkeologi och antikens kultur, Stockholms Universitet

GRØNLANDSKE SEDLER

BC 4096	24 Skilling 1803 nr 421. Sieg 2. P.A2	01-1+	1300,-
BC 4510	¼ Rigsdaler 1804 nr 2400. Sieg 7. P.A7	01 rift	1200,-
BC 3069	50 Øre 1874 blanket m. på påskrift. Sieg 37. P.A37	0-01	5000,-
BC 3062	25 Øre 1892 skrevet nr 34764. Sieg 45. P.2a	1(+)	6500,-
BC 3068	25 Øre 1892 blanket. Sieg 45-46. P.2	0	3500,-
BC 4171	25 Øre 1905 nr 129424. Sieg 48B. P.4	01	1900,-
BC 4172	1 Krone 1905 nr 104659. Sieg 49B. P.5b	01	4000,-
BC 4174	1 Krone 1905 nr 104658. Sieg 49B. P.5b	01-1+	3200,-
BC 4421	25 Øre (1913) nr 76144. Sieg 58B. P.11	0	1800,-
BC 4424	25 Øre (1913) nr 76148. Sieg 58B. P.11	0-01	1400,-
BC 4426	25 Øre (1913) nr 90794. Sieg 58B. P.11	01-1+	800,-
BC 4511	1 Krone 1913 nr 73301. Sieg 60B. P.13	1	1100,-
BC 4506	5 Kroner (1913) nr 43171. Sieg 62B. P.15	0	1700,-
BC 4428	5 Kroner (1926) nr 186073. Sieg 63D. P.15	flot 01	3600,-
BC 4430	5 Kroner (1945) nr 122732. Sieg 64. P.15	1(+)	1400,-
BC 4429	10 Kroner (1926) nr 56135. Sieg 65C. P.16	01	4200,-
BC 4432	10 Kroner (1945) 012934 (st. tal). Sieg 66. P.16b	1+ rift	1500,-
BC 4434	10 Kroner (1945) 063621 (st. tal). Sieg 66. P.16b	1(-)	900,-
BC 4433	10 Kroner (1945) 0330850 (sm. tal) Sieg 66. P.16b	pæn 1	1300,-
BC 4435	5 Kroner (1953) nr 057442. Sieg 69a 125 mm. P.18	1+	900,-
BC 4439	5 Kroner (1953) nr 0752575. Sieg 69b 130 mm. P.18	1+	900,-
BC 4443	10 Kroner (1953) nr 0464686 (st. tal). S. 70. P.19	1+	900,-
BC 4440	10 Kroner (1953) nr 1188202 (sm. tal). Sieg 70. P.19	0	2000,-
BC 4441	10 Kroner (1953) nr 1096023 (sm. tal). Sieg 70. P.19	1+	900,-
BC 4517	50 Kroner (1953) nr 0147139. Sieg 71. P.20	0-01	6800,-
BC 4516	50 Kroner (1953) nr 0290640. Sieg 71. P.20	1(+)	4000,-
BC 4446	100 Kroner (1953) nr 0173767. Sieg 72B. P.21	1+	4000,-
BC 4518	100 Kroner (1953) nr 0335804. Sieg 72B. P.21	1(+)	3000,-
BC 4539	1, 5, 20 Skilling (1942). Sieg 80,81,82. P.M8,9,10	0	550,-

MØNTER OG PENGESEDLER KØBES OG SÆLGES

Rekvirer prislistes over antikke mønster, danske mønster, guldmonter, sedler m.m. Opgiv
venligst samleområde da listerne printes ud så de passer til samleområdet.

BEMÆRK NU LUKKET MANDAG – MEN ÅBEN TIRSDAG

Åben tirsdag, onsdag, torsdag og fredag kl. 11 – 17,30.

Lukket mandag og lørdag.

HAFNIA COINS Finn Rasmussen

Gl. Kongevej 172A DK 1850 Frederiksberg C.

Tlf. /fax. *45 – 33217127 www.hafniacoins.dk email: fr@hafniacoins.dk

bc

Myntfyndet under golvet i Operakällaren

Av Frédéric Elfver

Under senare tid har det förts en diskussion i Stockholm om behovet av ett nytt operahus i huvudstaden. Denna diskussion påminde mig om ett besök i Statens historiska museum där jag förevisades ett litet kopparskrin som, när det påträffades under golvet i Operakällaren, var fyllt med mynt. Nedanstående rader handlar om detta skrin och dess innehåll.

Samma år som prins Gustav, sedermera kung Gustav V, föddes gjordes ett spännande myntfynd mitt inne i centrala Stockholm. Under golvet i Operakällaren i Operahuset påträffade murare Engvall den 13 juli 1858 ett litet kopparskrin fyllt med mynt och medaljer, totalt 95 stycken varav 5 i guld. De yngsta mynten daterade till 1676.¹ Följande artikel skall handla om detta myntfynd, tidigare omnämnt i Golabiewski Lannby & Wiséhn 2003 (s. 29).

I Anders Tidners intressanta bok *Palats och kåkar* (Tidner 1917, s. 78), står följande att läsa om platsen för Operahuset: ”På Operahusets nuvarande område låg på 1600-talet riksrådet greve Axel Lillies² palats, vilket efter denne övergick till släkten De la Gardie. Det förvärvades sedermera av överståthållaren friherre Karl Sparre, som 1773 överlät köpbrevet på konung Gustav III. För vinnande av utrymme till teaterbyggnaden inköptes även Ekebladskas³ huset vid Arsenalsgatan och Jakobstorg. År 1782 invigdes Operahuset [...]” Arkitekten hette Carl Fredrik Adlercrantz (1716-1796) och Operakällaren öppnades 1787 i det gustavianska operahuset som stod mellan 1782 och 1891 då det ersattes av det oscarianska operahuset, vilket invigdes 1898.

Fyndbeskrivningen ger inga närmare detaljer om den exakta fyndplatsen i Operakällaren, men med tanke på fyndets nedläggelse-tid måste det ha varit i någon byggnadsdel i anslutning till de tidigare byggnaderna på platsen. De yngsta mynten i fyndet är som sagt daterade till 1676 och måhända gömdes kopparskrinet med guld- och silvermynten undan med anledning – om än perifer – av orostiderna kring *Skånska kriget* 1676-1679. Under det första halvåret 1676 led svenskarna flera nederlag mot danskarna (bl.a. förlusten av flaggskeppet *Kronan* utanför Ölands södra udde den 1 juni) och först i och med slaget vid Halmstad den 17 augusti 1676 vänder lyckan till fördel för svenskarna. Mängden mynt och dess sammansättning tyder på att skatten kan vara en personlig förmögenhet. Vem som dolde skatten är dock höljt i dunkel.

Myntfyndet fick inventarienummer 2492 på Historiska museet och ett urval mynt inlöstes den 13 september 1858 med 10 rdr riksmünt och 43 öre, varav 4 rdr rmt för skrinet. Handlingen är undertecknad av ingen mindre än Bror Emil Hildebrand. Vad motsvarar inlösensbeloppet i dagens penningvärde? 10 riksdaler rmt år 1858 kunde köpa lika mycket varor och tjänster som 582:50 kronor år 2009 mätt med konsumentprisindex.

Det kan tyckas konstigt att man inte valde att lösa in hela fyndet, men 1858 var ett ansträngande år med många inköp och fall av fyndinlösen. Bland annat köptes ett stort antal mynt och medaljer ur kungl. sekr. H. Stråles samling för 840 rdr rmt och 41 öre (SHM inv. 2458). Ur grosshandlare Carl Scharps sam-

ling inköptes ett stort antal utländska mynt, kontant betalat med 267 rdr rmt och 12 öre (SHM inv. 2504). Vidare inköptes medaljer ur kamrer Axel Frölings efterlämnade samling av expeditionschef C. Fr. Meinander för 176 rdr rmt (SHM inv. 2533). Inköpsresurserna var inte outtömliga, vilket medförde att prioriteringar måste göras.

Kopparskrinet (idag i SHM:s samlingar) som inlöstes mäter 8,8 cm i längd, 4,2 cm i bredd och 4,8 cm i höjd. Med andra ord ett tämligen litet skrin att rymma 95 mynt och medaljer. Skrinet kan beskrivas enligt följande: rektangulärt, på fyra kulfötter. Locket fästebeslag – på behållare och lock – samt låsets överfall med livligt profilerade kanter. Dateringen sätts till 1600-talets mitt. Nedan återges innehållet i den samtida förteckningen för fyndet. Stavningen är bibehållen från ursprungslistan. De inlösta föremålen är markerade med en asterisk (*).

Förteckning över fyndet

SVERIGE

Carl IX. Half mark 1607. 1 ex.

Christina. Öre 1633. 2 ex.

d:o. Öre 1634. 4 ex.

d:o. Öre 1636. 4 ex.

d:o. Öre 1635. 1 ex.

* d:o. Öre 1636. Gtbg [Göteborg]. 2 ex. [ena inlöstes]

d:o. Öre 1637. 4 ex.

d:o. Öre 1648. Reval. 1 ex.

d:o. Öre 1649. Reval. 1 ex.

d:o. Öre 1650. Reval. 1 ex.

Carl Gustaf. Öre 1655. 1 ex.

Carl XI. Två öre 1664. 1 ex.

d:o. Öre 1664. 1 ex.

d:o. Två öre 1665. 3 ex.

d:o. Öre 1665. 1 ex.

* d:o. Öre 1665. Reval. 1 ex.

d:o. Två mark 1666. 1 ex.

d:o. Två öre 1666. 5 ex.

d:o. Öre 1666. 3 ex.

d:o. Fyra öre 1667. 1 ex.

d:o. Två öre 1667. 1 ex.

d:o. Öre 1667. 3 ex.

d:o. Öre 1667. Reval. 1 ex.

d:o. Fyra öre 1668. 1 ex.

d:o. Två öre 1668. 3 ex.

d:o. Dukat 1669. 3 ex.

d:o. Fyra öre 1669. 3 ex.

d:o. Fyra öre 1670. 5 ex.

d:o. Öre 1670. 1 ex.

d:o. Fyra öre 1671. 10 ex.

d:o. Öre 1671. 2 ex.

d:o. Fyra öre 1672. 1 ex.

d:o. Öre 1672. 3 ex.

d:o. Dukat 1673. 2 ex.

d:o. Fyra öre 1673. 2 ex.

d:o. Fyra öre 1674. 2 ex.

d:o. Fyra öre 1675. 5 ex.

d:o. Två mark 1676. 1 ex.

d:o. Fyra öre 1676. 2 ex.

Carl X Gustaf. Begravningspenning 1660. ISTO CREVIMVS ENSE.

Carl XI. Kröningspenning 1675. QVEM DAT SERVABIT HONOREM nederst 1675.

SACHSEN

* August. Thaler 1571.

* Braunschweig-Lüneburg. Hannover. Christian Ludwig. 1/6 Thaler? 1664.

* Braunschweig-Lüneburg. Wolfenbüttel. August. 1/6 Thaler? 1664.

¹ Sverige, Karl XI, två mark 1676 (1 ex.) samt fyra öre 1676 (2 ex.).

² Axel Lillie levde mellan åren 1603-1662.

³ På Brolins karta över Stockholm 1771 benämns huset som riksrådet Ekeblads (Claes Ekeblad d.y. 1708-1771?) hus.

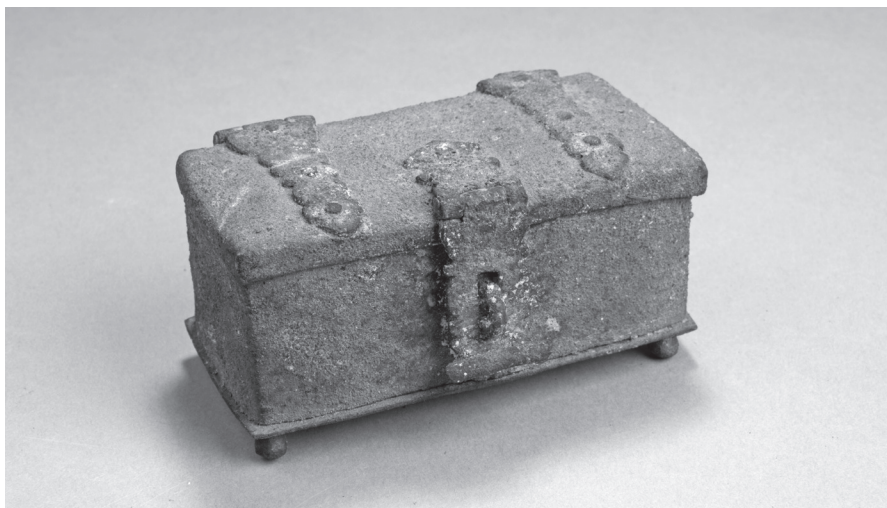

Fig. 1 a. Kopparskrinet i vilket skatten påträffades under golvet i Operakällaren. Foto: Christer Åhlin, SHM.

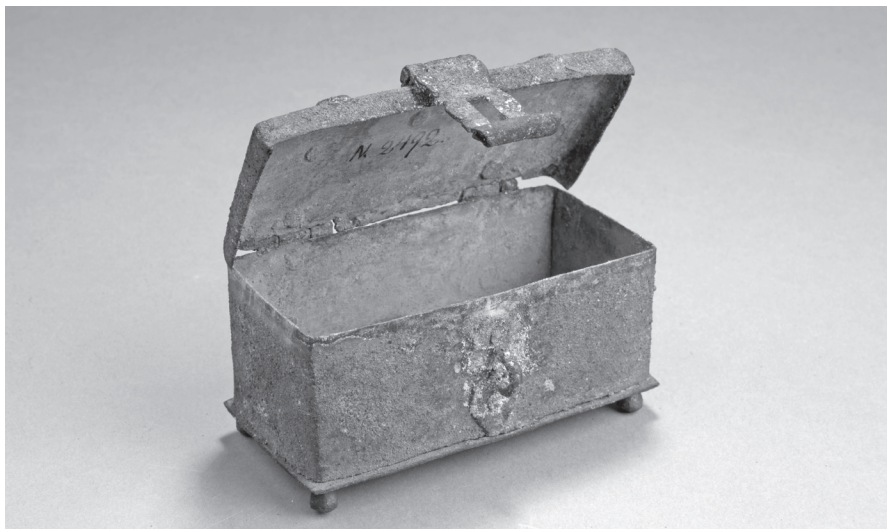

Fig. 1 b. Kopparskrinet med öppet lock. Inventarienumret 2492 skymtar på lockets insida. Foto: Christer Åhlin, SHM.

Fig. 2. Gustavianska operahuset vid Gustav Adolfs torg i Stockholm omkring 1880. Fotograf okänd.

Referenser och förkortningar

Golabiewski Lannby, M. & Wiséhn, I., *Märkliga myntskatter i Stockholm*. Kungliga myntkabinettet & Samfundet S:t Erik. Stockholm 2003.

SHM:s inventarium, Statens historiska museum, Stockholm.

Tidner, A., *Palats och kåkar. Anteckningar om gamla Stockholm i våra dagar*. Stockholm 1917.

Numismatisk tidskrift på internet

www.myntstudier.se

G.V. Bauerts studierejse og ansættelsen af P.L. Giannelli, 1799-1801

af Michael Märcher

Tilegnet Frank Pedersen på 70-årsdagen den 2. august 2011

Fig. 1. Matthew Boultons imponerende Soho Works ved Birmingham fra anden halvdel af 1700-tallet, som kan betegnes som verdens første fabrikskompleks, blev nedbrudt i midten af 1800-tallet. Tilbage på stedet står Boultons smukke bolig Soho House, der nu er restaureret og et museum, som det kan anbefales den møntinteresserede at besøge.

Et samarbejde mellem James Watt (1736-1819) og Matthew Boulton (1728-1809) på Boultons store Soho Works (fig. 1) uden for Birmingham førte til et markant kvalitativt og kvantitativt løft i møntteknikken i slutningen af 1780'erne. Det lykkedes dem, især Boulton, at konstruere en dampdrevet Mønt, og ikke blot sådan, at dampkraften drev valseanlæg, men for eksempel også prægemaskiner (*Boultonske presser*). Ved inddragelse af den dygtige ingeniør Jean-Pierre Droz (1746-1823) fra Mønten i Paris blev prægeteknikken også markant forbedret i Soho. Det handlede primært om prægning, og eventuelt samtidig randdekorerings, af mønter med konvekse stempler i en ring, hvilket gav mønter, der var regelmæssigere, smukkere, mere ensartede og bedre sikrede mod falskmøntneri (fig. 2). De kvalitativt bedre mønter kunne med dampkraften produceres hurtigere, lettere og med mindre personale. Udover møntproduktion på Mønten ved Soho Works begyndte Boulton at producere dampdrevne Mønter – med undtagelse af de dertil nødvendige bygninger, smelteanlæg med videre. Mønten i Soho var den første dampdrevne Mønt i verden. Nummer to indrettede Boultons folk i Skt. Petersborg cirka 1802-07. Den tredje blev sat i drift i København i 1810. Nogenlunde samtidig blev Royal Mint i London den fjerde dampdrevne *Factory Mint*¹.

I 1780-90'erne blev det i København mere og mere tydeligt, at Møntens kapacitet og udstyr trængte til en opgradering. Derfor og for at hæve kvaliteten af rigets mønter og møntproduktion til de nye Boultonske standarder ønskede finansadministrationen at købe en Mønt af Boulton. De første oplysninger om Mønten i Soho med videre kom øjensynligt til finansminister E. Schimmelmann (1747-1831) fra en Baron Buchwald, formentlig L.F. Buchwald (1752-1812). Finansadministrationen synes ikke at have overvejet andre muligheder

end en ny Mønt fra Boulton, som Schimmelmann kontaktede i 1796. Både Finanskollegiet og Boulton regnede med at sagen hurtigt kunne klares, men det kom til at tage 20 år før den sidste betaling faldt i 1816. Astroном og senere møntmester i København, Ole Warberg (1759-1821), blev rigets udsending i sagen, og han indledte forhandlinger med Boulton allerede i 1797 og var på flere længerevarende ophold i England under forløbet².

Bauert og den nye teknik

Ved købet af Mønten fra Boulton ville en ny type stempler (konvekse) samt stempelkopiering via matricer, patricer og presser blive indført. Det var derfor nødvendigt at få oplært og forbedret evnerne hos møntstedernes stempelskærer i forhold til den nye teknik, herunder gravering af matricer, optrækning af patricer (poinçoners) og sænkning af stempler. Som følge heraf besluttede Finanskollegiet i 1798, at stempelskærer Georg Valentin Bauert (1764-1841) skulle på studierejse til London. Den unge Bauert var et godt valg. Han havde i 1780'erne været stempelskærerlærling hos sin far, den betydelige stempelskærer Johan Ephraim Bauert (1726-99), på Mønten i København – og G.V. Bauert nåede at arbejde som stempelskærer i 50 år (1791-1840) ved rigets dengang vigtigste møntsted, Altona³.

Unge Bauert blev orienteret om beslutningen under et ophold i København sommeren 1798. I februar 1799 skrev Finanskollegiet til ham i Altona, "at De maae holde Dem færdig til om nogle Maaneder at reise til London, for der af Medailleur Milton [den engelske medaljør John Milton (1759-1805)⁴] ... at erholde Anviisning i Henseende til de Fordele og Haandgreb til at forfærdige Mynt-Stempler til den Fuldkommenhed, som de nyere engelske Mynter bærer Præg af, saavel i Henseende til Poinçoners, Stemplers og andre Redskabers bearbejdelse, som Stemplernes Tilberedning

Fig. 2. Eksempler på den nye type mønter, som Matthew Boulton var den første til at producere. I modsætning til næsten alle mønter produceret tidligere i verdenshistorien har disse engelske kobbermønter fra Soho op-højet og beskyttende rand samt er fuldkommen runde og velprægede. ½ penny 1795 (prøvemønt) og 1 penny 1806 (stammer fra Warbergs auktion), skåret af C.H. Küchler (1740-1810).

Fig. 3. Forside 1 speciedaler, København, Hede 13D, skåret af P.L. Giannelli.

og Hærdning, m.m. til hvilken Ende De ime-dens De sammesteds opholde Dem ... og Dagligen arbeide hos ham, da han formeener, at De i eet Aar eller noget længere kunde [til-lære] Dem den fornødne Kundskab og Fær-dighed.”⁵ Da Bauert på det tidspunkt havde meget travlt med at fremstille stempler til $\frac{1}{12}$ og $\frac{1}{24}$ speciedalere, fik han afrejsen udsat til

om sommeren 1799, så han kunne nå at forbe-rede sig. Han angav blandt andet, at han af alle kræfter ville forsøge at lære så meget engelsk som muligt for at få det størst mulige udbytte af rejsen.

Fredag den 19. juli var Bauert ombord på den engelske paketbåd og på vej mod London. Ved sin ankomst skulle han opsøge den dan-

ske generalkonsul Georg Wolff (1736-1828) i London, som ville give ham Warbergs adresse. Warberg opholdt sig på dette tidspunkt i London og skulle være Bauerts kontaktperson under opholdet, og det var også ham, der havde kontakten til og skulle introducere Bauert hos Milton. Bauert ankom til London den 2. august, og var den 6. august i gang med at arbejde hos Milton, hvor han også hurtigt kom til at bo. Bauert fortsatte tilsyneladende sin engelskundervisning hos en dansk præst i London, da beherskelse af det engelske sprog – ifølge Bauert – markant ville øge hans udbytte af Miltons undervisning.

Efter Bauerts ankomst sørgede Warberg for underskrivning af den forberedte kontrakt mellem Finanskollegiet og Milton. Den indeholdt følgende syv punkter og dannede rammen om Bauerts daglige arbejde igennem mere end et år. 1) Bauert skal bruge sin tid på stempelskærerkunsten, 2) Milton modtager 200 pund for undervisningen, 100 pund efter tre måneder og 100 pund efter 12 måneder, 3) Bauert må ikke arbejde som stempelskærer i England efter undervisningsforløbet, 4) Milton skal undervise Bauert så godt han kan i forhold til fremstilling af små punsler og andet gravørværktøj, gravering af matricer, optrækning af poinçoner og stempelfremstilling, herunder diverse former for for- og efterbehandlinger af stempler inklusiv hærkning, 5) Milton vil lade Bauert arbejde dagligt under hans opsyn, og bruge den fornødne tid og flid, så undervisningen forhåbentlig kan gennemføres på et år, 6) Milton skal undervise Bauert, indtil sidstnævnte kan det hele – også selvom det tager mere end et år, hvilket ikke vil medføre yderligere betaling og 7) Før undervisningen afsluttes, skal Bauert uden nogen form for hjælp selv have fremstillet et brugbart stempel.

Problemer med stempelforsyningen til Altona og København

Straks det i februar 1799 stod klart, at Bauert skulle rejse, ønskede Finanskollegiet at konstituere hofgravør Salomon Ahron Jacobson (1755-1830) som stempelskærer i Altona. Han kunne dog ikke sådan hurtigt forlade sin daværende (1796-1801) bopæl i Stockholm, hvor han havde uafsluttede arbejdsopgaver samt kone og fire børn, men han tilbød at komme til København til sommer og forfærdige de nødvendige stempler. En sådan upraktisk ordning gik kollegiet ikke med på, men for at imødekomme Jacobson, tilbød kollegiet, at han kunne vente med at rejse til Altona til sommer. Mens den korrespondance foregik, sad den flittige medaljør Peter Leonard Giannelli (1767-1807) i København og skar prøver på stempler til 1 og $\frac{1}{3}$ speciedalere. I april-maj var de efterhånden så gode, at Finanskollegiet kunne bruge dem til 1 speciedalere, og man bad ham om at fremstille både poinçon og stempel til $\frac{1}{3}$ speciedalere, som dog ikke blev anvendt. I sensommeren blev der bestilt flere stempler til 1 speciedalere hos Giannelli, og han endte tilsyneladende med at levere 4-5 par speciesstempler til Mønten i København før sommeren 1800 (fig. 3). Hans arbejde og imødekommenhed faldt i bedre og bedre jord hos møntmester H.I.A. Branth i København (1797-1810) og Finanskollegiet. Derimod gjorde Jacobson i Stockholm sig i april-maj 1799 efterhånden helt umulig til opgaven i Altona, hvortil han bestemt ikke ville. Jacobsen påpegede, hvor krænkende det var for ham – han havde siden 1776 været hofgravør – kun at blive tilbudt en midlertidig stilling i Altona, når man tog hans mange aflagte prøver udi stempelskærerkunsten samt hans – efter eget udsagn – store indsigt i møntteknologien med mere i betragtning. Desuden mente han åbenbart, at han havde position og evner, så han ikke behøvede at efterkomme Finanskollegiet.

ets anmodninger, men derimod kunne afslå eller ændrer på dem efter forgodtbefindende. Det gik Finanskollegiet imidlertid ikke med på, selvom der efterhånden var pres på med betydelig møntproduktion⁶ og forestående mangel på en dygtig stempelskærer.

Tre måneder efter Bauerts afrejse var der endnu ikke ansat en afløser for ham. Samtidig ville uheldet, at hans far, den faste stempelskærer i København, i starten af oktober 1799 blev så syg, at han ikke kunne arbejde. Der var blandt andet tale om opsvulmede ankler og håndled, og sidstnævnte må hurtigt have gjort den gamle stempelskærer ude af stand til at arbejde. Dermed stod Finanskollegiet uden arbejdsduelig fast stempelskærer i både Altona og København, samtidig var der efterhånden mangel på stempler til de igangværende og påtænkte udmøntninger. I slutningen af oktober godkendte Finanskollegiet hurtigt to forslag fra møntmester Branth. Det ene gik ud på, at fire ubrugte par 1 speciedalerstempler med årstal 1798, skåret af J.E. Bauert, måtte benyttes. De var lagt til side i 1798, da deres omskrift var sat med større bogstaver end der var på de prøver, som Finanskollegiet havde godkendt. Branth's andet forslag var, at Giannelli måtte beordres til uden indskrænkninger at fremstille alle de stempler, som Københavermønten efterspurgte. Allerede i starten af oktober, hvor Bauert blev sygemeldt, havde Giannelli mundtlig fået besked på at rubbe neglene og fremstille stempler. Det lykkedes at holde udmøntningerne i København på sporet, men der blev ikke levnet Giannelli mange pauser, for i november 1799 skulle Altonamønten i gang med udmøntning af 10.000 rigsdaler i 2 sechslinge. Den løstansatte Giannelli skulle nu, som Frank Pedersen⁷ via imponerende stempelstudier har påpeget, forsyne begge møntsteder med stempler. Den 8. november fik Giannelli ordre på at fremstille fire par 2 sechslingestempler

til Altonamønten, og når det var sket, skulle der graves stempler til slesvig-holstenske speciedalere (Hede⁸ 39). Dagen efter døde J.E. Bauert i København, og derved blev hans eftertragtede embede ledigt.

Ny fast stempelskærer i København

Der indkom fem ansøgninger til stillingen som medaljør og stempelskærer ved Mønten i København, hvor lønnen var hele 600 rigsdaler om året. Foruden Giannelli søgte Jacobson, Jesper Johansen Holm (1748?-1828) og Gert Hull (1761-1810), de tre sidstnævnte havde alle tidligere med forholdsvis begrænset succes været involveret i rigets møntstempelproduktion. Den femte ansøger var Abraham Heilbuth i Altona, der allerede i 1798 havde ansøgt om en stilling ved en af Mønterne. Han kom dog ikke i betragtning, da Finanskollegiet ikke havde set prøver på hans evner. Finanskollegiet valgte at anbefale Giannelli, som blev udnævnt den 18. juni 1800. Hans instruktion er gengivet i bilaget. Giannelli blev valgt på grund af de evner, han hidtil havde demonstreret, samt på grund af den flid og beredvillighed, som han havde udvist overfor Finanskollegiet det sidste år. Det gjaldt primært stempler til Mønten i København, mens J.E. Bauert var syg og efter hans død, samt stempler til Mønten i Altona, mens G.V. Bauert var på studierejse.

Giannelli gjorde det godt som stempelskærer ved Mønten i København frem til sin tidlige død i 1807. Han skar flere medaljer og spillede også en rolle ved fremstilling af trykplader til pengesedler og lignende, men da Mønten stort set ikke var i drift på grund af installation af det nye møntværk fra Boulton, kom han efter Bauerts hjemkomst ikke til at grave mange matricer eller stempler til mønter.

Giannelli havde som omtalt haft nok at se til i andet halvår af 1799 og første halvår af 1800

Fig. 4. G.V. Bauert skar flere medaljestempler hos John Milton, blandt andet dette med Georg III (1760-1820), som f.eks. er brugt til medaljen Bergsøe 1490, hvis forside her ses. 40,5 mm, 28,30 g. Vilhelm Bergsøe: Fortsættelse af Danske Medailler og Jetons samt militaire Tjenestetegn indtil Aaret 1893, København 1893. Billedet af stemplet er beskåret

Fig. 5A. 1 speciedaler 1799, Altona, Hede 39F skåret af John Milton i London.

– og det fortsatte, efter hans fastansættelse, i resten af år 1800⁹. Selvom han leverede brugbare stempler, og Finanskollegiet var tilfreds med indsatsen, så er det tydeligt, at Finanskollegiet så frem til, at den udsendte G.V. Bauert ville returnere og skabe ro omkring de vitale stempelleveringer til Mønten i Altona, hvor betydelige udmøntninger skulle foretages.

Intet møntsted kan udmønte uden prægestempler. Det var således alt andet end optimalt, at en ikke særlig erfaren person i København skulle fremstille det afgørende

tekniske redskab, som et stempel er, så det på alle måder kunne holde, være i overensstemmelse med de godkendte forslag etc. samt passe præcist i Altonamøntens skruepresser. Det var endvidere dyrt for Finanskollegiet at have Bauert både på fast løn og på en længere omkostningsfuld studierejse. Når det så samtidig var nødvendigt at hyre relativt dyr ekstern arbejdskraft til at passe hans arbejde, så kunne der ikke tillades Bauert alt for mange svinkeærinder.

Fig. 6. Den betydningsfulde naturvidenskabsmand Joseph Banks (1743-1820), som blandt andet var med på James Cooks første ekspedition jorden rundt 1768-71, hjalp den danske naturvidenskabsmand Ole Warberg med ret til fremstilling og eksport af stempler fra England til Danmark. Forside af sølvmedalje fra 1823 skåret af William Wyon (1795-1851), 38 mm, 33,80 g.

Bauert, Milton og Warberg i London

Mens der var stempelforsyningsproblemer i Altona og København, arbejdede Bauert efter eget udsagn flittigt under Miltons opsyn. Bauert skrev i december 1799 til Finanskollegiet, at han gerne ville sende prøver på sit arbejde hjem, men at Miltons undervisningsplan endnu ikke muliggjorde det. Planen var, at Bauert på sigt skulle lære at skære en god møntmatrice, hvilket er uhyre svært på grund af det lave relief. Derfor var Bauert efter Miltons anvisning sat til at skære nogle forskellige matricer/stempler til medaljer (fig. 4) med dybere relief, så han – efterhånden som han fik mere øvelse – kunne skære de vanskelige møntmatricer med lavt relief.

Først i foråret 1800 kunne Bauert sende et aftryk – det vides ikke hvilket – med Warberg hjem til Finanskollegiet. Warbergs afrejse var ikke problemfri. Han skulle medbringe de stempler og vist også poinçoner til speciesmønt (Hede 39F, 40B og 41D, fig. 5), som Milton – efter aftale i forbindelse med Møntkøbet hos Boulton – havde fremstillet til Finanskollegiet. Stempelfremstilling til udlandet var umiddelbart forbudt ifølge den engelske eksportlovgivning (*tool acts*), så i forbindelse med aftalen havde Milton via Warbergs henvendelse til englænderen Sir Joseph Banks (fig. 6), præsident i Royal Society og medlem af Underhuset, fået tilladelse til at fremstille stemplerne – efter Banks havde rejst sagen i

Underhuset. Banks og Milton kendte hinanden i forvejen¹⁰. Warberg fik også hjælp af Banks ved stemplernes udførelse fra England, da Banks forsynede Warberg med en skrivelse, som kunne forevises de engelske toldere – og Banks tilbød selv at møde op på toldboden for at sikre stempeleksporten.

Hos Milton fremstillede Bauert antageligt stemplet til Hede 39G (fig. 7), men det er uklart, hvornår og hvordan det kom til den danske konges rige. Det vides heller ikke, hvornår stemplet blev fremstillet. Det har måske været før juli 1800, hvor Bauert havde været næsten et år i London og ansøgte Finanskollegiet om tilladelse til en studietur til Paris. Bauerts argumenter var forbedring og forøgelse af sine kundskaber, og det kunne bedst ske i Paris, som da var den vigtigste europæiske samlingsplads for kunstnere og kunstprodukter. Ifølge Bauert var der desuden stor imødekommenhed blandt både kunstnerne og de offentlige institutioner i Paris overfor tilrejsende kunstnere. Bauert talte også til Finanskollegiets økonomiske ører ved at påpege, at det hverken var dyrt eller langt at tage et smut til Paris, når man allerede var i London. Den væsentlige forøgelse af Bauerts kundskaber ved et ophold i Paris ville kort sagt være en rigtig god og ikke-omkostnings-tung investering. Finanskollegiet var umiddelbart positivt indstillet, såfremt Miltons undervisning var tilendebragt, og Bauerts ar-

Fig. 7. Mønt og stempler. 1 speciedaler 1800, Altona, Hede 39G, skåret af G.V. Bauert. Billedet af stemplet er beskåret.

bejde hos ham kunne godkendes. Stemplet til Hede 39G havde Finanskollegiet næppe set på det tidspunkt, for de ville se den medalje (fig. 8), som Bauert i henhold til kontrakten med Milton helt selv skulle fremstille.

Miltons udtalelse af 2. september 1800 til Finanskollegiet om Bauert lød således "The time having expired, which was granted for the instruction of Mr. Bauert. I feel it my duty to state for the satisfaction of the Royal Board of Finances that Mr. Bauert has by his great assiduity & attention, obtained every information possible, relative to the Art of engraving Dies etc. and that he has finished without assistance, a medal agreeable to the wish

expressed in the contract, and which be forwarded by him immediately for the inspection of the Hon[ourable] members of the Royal College. And that in my professional opinion Mr. Bauert has fully acquired every particular of the art, to qualify him as a skilfull and good Workman. But if it should be thought by the Hon[ourable] Board, that a further time for more practise is necessary, J shall feel a pride in devoting any portion of my time, to fullfill their commado."¹¹

Bauert sendte den 2. september to kobberaftryk af medaljen til Finanskollegiet, da det var forbudt at eksportere guld og sølv. Finanskollegiet var tilfreds med aftrykkene og

Miltons udtalelse. Med brev af 20. september fik Bauert lov til at rejse til Paris og en anbefalingsskrivelse til generalkonsul Michael Classen (1758-1835) sammesteds. Finanskollegiet havde kun et krav til Bauert: Han skulle være tilbage på sin post i Altona januar 1801. Kravet skal forstås på baggrund af problemerne med stempelforsyningen samt stigende udmøntningsaktivitet – især på Mønten i Altona.

Til Paris og hjem igen

Bauert fik en meget lang og flot karrierer som stempelskærer ved Mønten i Altona, 1791-1840. Han var den første i landet, som lærte den nye og hurtigt helt dominerende stempeleteknik, og han havde utvivlsomt igennem hele sit liv stor gavn af at kunne trække på erfaringerne fra tiden hos Milton i London. Derimod blev hans ophold i Paris ikke nær så givende på grund af dets korte varighed og mangel på kontakter/lærermester. Han nåede først den 26. november 1800 til Paris, da han ikke havde haft mulighed for at forlade London før den 12. november. Forklaringen var ifølge Bauert, at han måtte vente på skibslejlighed til Frankrig fra Gravesend, cirka 30 km øst for London. Udlændinge måtte ikke sejle fra Dover til Calais, men skulle sejle fra Gravesend, når de ville til Frankrig.

Bauert forlod Paris den 23. januar, og de knap to måneder i Paris gav ham naturligvis et vist udbytte. Mens Bauert i London havde lært teknik og praktiske færdigheder, så var hans udbytte i Paris primært inspiration, kunstnerisk indsigt m.v. – og sidstnævnte var formentlig netop, hvad Bauert mest havde brug for på daværende tidspunkt. Med andre ord fik han i Paris suppleret sin tekniske uddannelse med den kunstneriske dimension, så han kunne vende hjem som en bedre stempelskærer på stort set alle områder. Overfor Finanskollegiet, hvor Bauert selvfølgelig måtte

smøre ekstra tykt på for at retfærdiggøre rejsen og ikke at sætte sit lys under en skæppe, berettede han den 9. januar fra Paris blandt andet følgende

“Da Det høye Collegium kun har tilstaaet mig en kort Tid længere end den allerede forhen naadigst bestemte Termin for mit Ophold her i Paris; saa beder og haaber ieg det høye Collegium naadigst vil tilgive mig dersom denne Tid skulle overstige 14 Dage á 3 Uger, da ieg meget ønskede at profitere saa meget som muligt af mit Ophold her i Paris; og ieg har først i disse Dage lært at kiende de tvende første Medailleurer her i Byen, og venter at faae Mynten og dens Indretninger at see med det aller første.

Den korte Tid ieg har været her, har ieg for det meste anvendt til at besøge det store og fortreffelige National Bibliothek, hvor, i besynderlighed, enhver Fremmed kan studere og faae en hver Bog som forlanges; ligeledes paa det yperlige Mahler=Galerie samt Galeriet for den store mængde Antique Statuer, hvor Kunstnere finde de skiønneste Ting at copiere og danne sig efter. For at opfylde det høye Collegii Befaling: at være paa min Post i Altona til den bestemte Termin eller kort derefter, vil ieg om 14 Dage tiltræde Reisen herfra. Da mit korte Ophold her ikke har været eller vil være uden Nytte og Fordeel for mig i henseende til mit Fag, kan ieg ikke undlade at aflegge det Høye Collegium min forbindelse og underdanige Taksigelse for den mig naadigst forundte Tilladelse at gaae til Paris Kunstnernes Hovedsæde”¹².

Bauert nåede ikke hjem i tide. Han var først i Altona den 12. februar “formedelst Veyenes overordentlige slette Tilstand giennem Franckerige og Tyskland”¹³. Han hørte tilsyneladende aldrig nogen klager derover. Finanskollegiet havde da også omkring jul tilladt ham en lille overskridelse, og Finanskollegiet var utvivlsomt blot glad for, at han endelig var til-

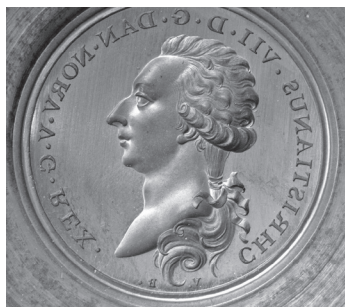

Fig. 8. Forsidestemplet til denne medalje var G.V. Bauerts "svendestykke" hos John Milton. Bauert har også fremstillet bagsidestemplet hos Milton, og angiver at allegorien er tænkt som "At Trilling=Rigets Folk, Dansk, Norsk og Holstener lever med Lykke og Glæde under den Danske milde og velgiørende Regiering. De trende Vaaben forestillende de trende Riger; Siepteret forestillede den Danske Regiering, og Solens Straaler dens Mildhed og Velgiørenhed; Blomsterne forestillende det Danske Folks Lykke, Glæde og Tilfredshed, at leve under den Danske Regiering." Begge stempler findes ligesom den afbillede sølvmedalje på Nationalmuseet, Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. Ca. 41 mm, 29,20 g, Vilhelm Bergsøe: Danske Medailler og Jetons Fra 1789-1891, København 1893, nr. 19.

bage. Han blev da også hurtigt sat i arbejde. Der var netop afsluttet en betydelig udmøntning af speciedalere i Altona, hvortil Giannelli som omtalt leverede adskillige stempler. De fleste af Giannellis stempler havde været gode, et enkelt bagsidestempel var dog sprunget under transporten til Altona og på to forsidestempler havde indskriften desværre været CHRISTIANUS IIV og ikke VII. Nu skulle der udmøntes $\frac{1}{12}$ og $\frac{1}{24}$ speciedalere¹⁴, og Bauert skulle tiltræde sin post og overtage stempelforsyningen af Mønten i Altona. Det gjorde han, og derefter var der stort set ingen problemer med stempelforsyningen til Mønten i Altona de næste cirka 40 år.

Bauerts indsats er bemærkelsesværdig og har haft betydning for det danske pengevæsen i en lang periode. Mønten i Altona spillede en stor rolle fra 1780'erne til 1850'erne, og der var i 1770-80'erne ofte store problemer med stempelforsyningen. Der var dog også nogle problemer 1807-14, men det skyldtes primært eksterne faktorer, dels krigen, dels indførelsen af primært ringprægningsteknologien – og også der gjorde Bauert en god figur. Han formåede kort sagt næsten altid at levere de vitale prægestempler i en god kvalitet i de 50 år, 1791-1840, hvor han var fastansat stempelskærer ved Mønten i Altona. Det skyldtes blandt andet studierejsen 1799-1801, som tilsyneladende var Bauerts eneste – i hvert fald længerevarende – af slagsen.

Bilag: Giannellis instruktion af 21. juni 1800¹⁵

Instruction for den Kongl[ige] Medailleur og Stempelskiærer ved Mynten i Kiöbenhavn Peter L. Giannelli.

1. Da alle til Myntvæsenet henhørende Sager af Hans Majestæt ere henlagte under Finants Collegii Over-Opsyn og Bestyrelse, saa har Medailleuren uden Ophold at efterkomme alt, hvis ham, hans Post som

Medailleur og Stempelskiærer vedkommende af dette Collegio bliver befalet, og til samme at henvende sig med alt, hvad han sit Embede angaaende har at andrage eller forestille, og derpa at vente sammes Beslutning, som han uafvigelig har at følge.

2. Da det paaligges ham, saa ofte Udmyntning her foretages bestandig at forsyne Mynten med de fornødne Stempler saavel som Bakker til Mynternes Randing, saaledes at om fornödent giöres, Sex Presser stedse kan holdes i Gang, ligesom det tilførs af Medailleur Bauert uden Hielp er skeet, saa bör han forud i rette Tid hos Myntmesteren requirere de fornødne raa Stempler, saa at han stedse kan have det Forraad til hele, $\frac{2}{3}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{12}$, $\frac{1}{15}$ og $\frac{1}{24}$ Species, samt til Alberts-Dalere, Christians d'or, Species-Ducater, vestindiske Realer og hvad andre Penge som maatte befales myntede, i Behold, som til 6 Pressers Underholdning kan udfordres. J övrigt bör han til hver Udmyntning ufortröden forfærdige saa mange Stempler, efter den dertil approberte Tegning, som Myntmesteren af ham forlanger, mod at Myntmesteren i Tide seer ham forsynet med det fornødne Antal raa Stempler.
3. Ved Stemplernes Forfærdigelse bör han nöyagtigen följ de approberte Tegninger og Sujets¹⁶, og derfra ikke i ringeste Maade afvige eller nogen Forandring deri giöre, men anvende al Flid paa Udarbeidningen med tydelige gode og passelige Bogstaver og net Korn Rand, hærde dem vel og efter Hærdningen give dem en fiin og god Politur samt en jevn og lige Overflade, paa det at Præget ved deres Brug kan udkomme saa tydeligt reent og ziirligt, som Tegningen til-lader, da han i modsatte Fald maae taale, at Stemplerne vorde casserede, og om Mynten formedelst Mangel paa Stempler skulde komme til at standse, han derfor vil blive krævet til Ansvar.

4. Hvad Stempler han af Myntmesteren, eller efter dennes Anviisning imodtager, bör han i en dertil indrettet Bog notere ved Anförelse af Sorterne og ligeledes hvad han efter dennes Anviisning udleverer; og skulde det hænde sig, at noget Stempel under Arbeidet mislykkedes, da skal han levere det til Mynt Gvardeinen næst at melde det til Myntmesteren paa det et saadant Stempel med de övrige forbrugte Stempler kan nedslaaes og casseres, for ikke i nogen Maade at kunne komme i Uvedkommendes Hænder og til ulovlig Prægning misbruges.
5. Til Mynt-Stemplernes Forfærdigelse bör han betiene sig af en Poincon, paa det Præget bestandig kan beholde en fuldkommen Lighed, selv hårde baade Stempler og Bakker, da en god Hærdning bidrager betydelig til gode Stemplers Erholdelse, og overalt bör han have alle Hielpemidler, som kunne befordre Arbeidet, i God Orden og Stand.
6. Stempelskiærer Lærlingen bör han med al Flid og Troeskab undervise i alt hvad der udfordres til at danne ham til en fuldkommen Stempelskiærer.
7. Naar der til nogen af de andre Kongl[ige] Mynters Brug formedelst derværende Stempelskiærers Sygdom, Fraværelse eller andre Aarsager her maae forfærdiges Stempler, da er det hans Pligt, at udarbejde disse imod den ved det allernaadigst approberede Regulativ bestemte Betaling saavidt Arbeidet for den herværende Mynt det tilslader.
8. Efter hans aflagte Eed er han forbunden, med Stemplernes Forfærdigelse at omgaaes oprigtig og lovlig, og af yderste Formue at stræbe efter at forsyne Mynten med det fornødne Antal Stempler efter denne Instructions Tilhold, hvorimod det efter sammes Eed er han forbuden at forfærdige andre Stempler, end hvortil Tegningerne ved Finants-Collegium ere ham tilstillede og

Myntmesteren derefter af ham forlanger.
Finants-Collegium den 21de Junii 1800.

- ¹ Michael Märcher: *De kongelige møntsteder i Altona og København 1813-1873. Teknik og produktion*, ph.d.-afhandling (Københavns Universitet, 2009) antaget til udgivelse af Nationalmuseet og Syddansk Universitetsforlag. Artiklen er skrevet udenfor arbejdstid. Alle fotos er taget af forfatteren eller ukendt fotograf, dog ikke stemplerne, som Frank Pedersen for længe siden har fotograferet (mange tak for det) – og stillet til rådighed uden at vide, at de ville blive brugt i denne anledning. Alle afbillede genstande findes hos Nationalmuseet, Den kgl. Mønt- og Medaillesamling.
- ² Om Warbergs involvering i og det samtidige indkøb af tre andre dampmaskiner hos Boulton, se Frank Allan Rasmussen 1992: *Fra Birmingham til København: Overførsel af Boulton & Watt teknologi cirka 1800-1810*, i Kragh, Helge (red.): *I røg og damp: Dampmaskinens indførelse i Danmark 1760-1840*, 54-71.
- ³ Som note 1.
- ⁴ T. Stainton: John Milton, Medallist, 1759-1805, *The British Numismatic Journal* 1983, 1984, nr. 53, 133-159.
- ⁵ Rigsarkivet, Finanskollegiet, Sekretariatet, Journalsager, 1799, nr. 205. Hvis ingen henvisninger gives, stammer oplysningerne fra fire arkivgrupper i Rigsarkivet fra 1799-1800: 1) Kopibog for Mønten i Altona, 2-3) Indkomne breve til Mønterne i Altona og København og 4) Finanskollegiets sekretariats journalsager.
- ⁶ Se Frank Pedersen: Gianelli vikarierede for Bauert – hidtil ubeskrevne Gianelli-mønter, *Numismatisk Rapport*, 2007, nr. 93, 5-11.
- ⁷ do.
- ⁸ Holger Hede: *Danmarks og Norges Mønter 1541 1814 1977*, København 1978, 3. udg.
- ⁹ Der blev tilsyneladende relativt sent i 1800 sendt 6 par speciestempler og 10 par 2 sechslingstempler fra Giannellis hånd til Altona, heraf blev ikke alle anvendt. Giannelli fik henholdsvis 30 og 8 rigsdaler per par speciestempler og 2 sechslingstempler.
- ¹⁰ Stainton 1984.

¹¹ Rigsarkivet, Finanskollegiet, Sekretariatet, Journalsager, 1800, nr. 1782.

¹² Ibid., 1801, 165.

¹³ Ibid., 1801, 325.

¹⁴ Giannelli havde allerede fremstillet henholdsvis 2 og 5 par til $\frac{1}{12}$ og $\frac{1}{24}$ speciedalere, som skulle sendes til Altona.

¹⁵ Rigsarkivet, Den Kgl. Mønt, Mønten i København, Indkomne breve, 1800, 18.

¹⁶ Emne/motiv til kunstnerisk behandling.

Nye danske 10- og 20-kroner

1 krone 1957

10 kroner 2011

De danske 10- og 20-kroner har fået nyt design her i 2011. Mon ikke inspirationen stammer fra Frederik IXs 1- og 2-kroner fra 1947-1959? Selv metallet er det samme: det

gule aluminiumsbronze. Man må sige, at vi med disse klassisk-enkle mønter igen er langt fra det horror vacui, der kendetegnede 1989-møntserien. JCM

Normandiet fylder 1100 år

For 1100 år overdrog den frankiske konge Karl den Enfoldige (898-922) et landområde ved Seineflodens munding til vikingehøvdingen Rolf. Dette område blev siden kendt som Normandiet. Jubilæet bliver fejret med en række arrangementer i Frankrig. Den franske numismatiske forening sluttede sig til festlighederne og holdt i juni sin årlige kongres i Caen, hovedbyen i det vestlige Normandiet. I den anledning havde foreningens formand Jean-Pierre Garnier designet en 7 cm stor tinmedalje. På forsiden ses øverst et vikingeskib og nedenunder et stiliseret vandløb, der re-

præsenterer Epte, grænsefloden mellem Normandiet og resten af Frankrig, ved hvis bred aftalen blev indgået. Kongen og vikingehøvdingen er symboliseret ved deres navnetræk og deres hovedbeklædning. På bagsiden nævner en indskrift på en gang Normandiets jubilæum og Foreningens kongres i Caen.

JCM

Potatisbacken i Ammarnäs på medalj

Av Ian Wiséhn

De mest märkliga ämnen kan förekomma på medaljer. Detta förstår man vid anblicken av Marita Norins medalj över Nils Johansson och Potatisbacken i Ammarnäs.

Innan vi går närmare in på medaljen kan vi konstatera att de första svenska potatisarna odlades av Olof Rudbeck i Uppsala på 1650-talet. På 1700-talet propagerade bland andra Jonas Alströmer ivrigt för potatisodling, vilken dock inte fick större omfattning förrän under 1800-talet. Potatisen hade betydelse under pommerska krigen och under missväxtåren 1771-73, då man allmänt började uppskatta den som födoämne. Då man senare upptäckte, att potatisen lämpade sig väl för framställning av sprit, fick potatisodlingen ytterligare utbredning. I norra Sverige fanns det emellertid problem, nämligen kylan och nattfrost. En sådan plats var Ammarnäs i Västerbotten.

När nybyggare kom till Ammarnäs på 1820-talet fanns där redan urbefolkningen samerna. Förutsättningarna för nybyggarna att i Ammarnäs kunna bli kvar var relativt goda. Det bördiga deltalandet där Vindelälven och Tjulån flyter samman gav en höskörd som utgjorde grunden för den viktiga boskapsskötseln. De fiskrika sjöarna och jakten gav ett viktigt komplement.

De första riktiga nybyggarna kom omkring 1825. De hette Nils och Magdalena Johansson. Hon hade en bror som bodde i Övre Sandsele och det var dit Nils och Magdalena först flyttade. År 1826 bytte de till sig nybygget vid Övre Gautsträsk.

Nils Johansson kom från Stensele socken. Både Nils och Magdalena var i 30-årsåldern

när de först kom till trakten. De slog sig ner på näset mellan Vindelåns- och Tjulåns utlopp i sjön. Tillsammans fick de nio barn. Familjen hade hästar, kor, får och getter. Korna betade i skogsmarkerna runt byn eller på fåbodställen som de tog upp längre bort. Vinterfoder skaffades genom slätter på myrar och ängsmarker. Familjen Johansson och andra nybyggare i trakten livnärde sig också på jakt och fiske. Det fanns bara en sak som fattades, nämligen potatisen!

Nils Johansson försökte odla potatis på olika platser men varje gång förstördes odlingarna av nattfrost. Men så fick han en idé. I närheten av bostaden hade Johansson en moränkulle med en brant sydsluttning. Här satte han en ny omgång potatisar. Johansson upptäckte snart att potatisen inte frös lika lätt på denna plats. Orsaken var den lilla kullens söderläge. Den kalla nattfrosten kan inte "klättra" upp för backen. Dessutom är det så att moränkullen lagrar värmen i jorden långt in på hösten.

Ammarnäsborna hjälps åt att sköta potatisbacken. De odlar helst mandelpotatis som av de flesta anses vara en delikatess. Vid plöjning av backen på våren används ett traktordrivet spel som placeras på toppen av kullen. Under resten av odlingssäsongen arbetar man för hand.

Historien om potatisbacken är så pass anorlunda att den väckt intresse hos många människor. Mynt- och medaljgravören Marita Norin (född 1943) har arbetat som skulptör och kursledare /delägare i kursgården i Ammarnäs. Hon utbildades på Konstfack och har utfört ett antal offentliga uppdrag. Marita

Medalj över Potatisbacken i Ammarnäs. Konstnär bakom medaljen är Marita Norin 2004.

Norin har gjort flera medaljer, men är kanske mest känd bland numismatiker för att hon 1991 utformade 10-kronorsmyntet (den första typen).

Den nära kontakten med Ammarnäs gjorde att hon intresserade sig för Potatisbacken. Det blev till och med en medalj över Nils Johansson och hans backe. Marita Norin valde att visa den hårt arbetande Nils Johansson som sätter potatis. Med böjd rygg hackar han fram en sträng i jorden. Han omgärdas av texten: "NYBYGGAREN Nils Johansson / VAR DEN FÖRSTE ATT ODLA POTATIS I DET

SOM NU KALLAS / POTATISBACKEN I AMMARNÄS". Medaljens framsida visar Potatisbacken med människor som tar upp potatisen ur jorden: I förgrunden finns en vänsterhand som håller fram ett par potatisar. Medaljen är lite grovt utförd vilket gör att man får "potatiskänsla" när man håller den i handen. Den är gjuten i brons och den mäter 45 mm. Kanterna är avfasade.

Källa: <http://ammarnas.hemsida24.se>

Foto: Gabriel Hildebrand, KMK

Rettelse til Frank Pedersens artikel om piastre

Ved en beklagelig teknisk fejl var sidste linje i *NNUM* 2011, s. 61 faldet ud. Sætningen skulle have lydt "Hverken stempelkæder eller overleverede mønter giver mulighed for at bestemme kronologien i udmøntningen". Vi undskylder forvirringen.

Vägen fram till en ny svensk sedelserie

Av Ian Wiséhn

Måndagen den 4 april 2011 meddelade Sveriges riksbank att man nu beslutat om vilka motiv som ska pryda en ny sedelserie. Därmed har projektet fått luft under vingarna. Nu har allmänheten blivit informerad och en öppen diskussion kan föras och kontakter med konstnärer inledas.

Olika skäl finns för att byta ut sedelserien. Främsta orsaken är att sedlarna behöver föras med nya säkerhetsdetaljer. Riksbanken kan också konstatera att Sverige idag har Europas äldsta sedelserie. Dessutom finns det ett beslut om att utöka sedlarna med en helt ny 200-kronorssedel.

Arbetet inleddes i mars 2010. En grupp ur Riksbanksfullmäktige och utvalda experter har diskuterat förutsättningarna. Gruppen består i dag av fullmäktigeledamöterna landshövding Peter Egardt (ordförande), Anders Karlsson, Sonia Karlsson och Ebba Lindsö (riksdagsledamöter), Eva-Lena Bengtsson (intendent på Konstakademien), Henrik Klackenberg (statsheraldiker), Magnus Olausson (avdelningschef på Nationalmuseum) och Ian Wiséhn (museidirektör på Kungl. Myntkabinettet). Till gruppens hjälp finns också Karin Mörck-Hamilton som är sedeldesigner hos Riksbankens sedelleverantör Crane AB. Gruppens sekreterare är Leif Jacobsson som är sakkunnig på Riksbanken.

Projektgruppen beslutade tidigt att sammankalla ett möte med deltagare från olika ämnesområden som till exempel historiker, vetenskapsmän, litteraturvetare, musiker och andra. Det blev spännande diskussioner över ämnesgränser. Någon ansåg att vi borde välja en person per århundrade, ett annat förslag var att enbart svenska nobelpristagare skulle pryda sedlarna.

Ganska snart kom vi fram till att vi skulle inrikta oss på motiv som visar kända svenskar från 1900-talet – tre kvinnor och tre män. Målsättningen blev också att hitta personer som har en ”folklig förankring”. Eller helt enkelt kända personer med störst acceptans i samhället. Det var också självklart för oss att samtliga avbildade personer skulle vara avlidna. Det fanns många förslag från allmänheten på nu levande personer som slalomåkaren Ingemar Stenmark, fotbollspelaren Zlatan, ABBA eller sångerskan Lill Babs. En sedel har som bekant två sidor och på baksidorna avser Riksbanken visa natur/miljömotiv som kan kopplas till personen på framsidan.

Den nya sedelserien kommer att bestå av sex valörer: 20, 50, 100, 200, 500 och 1000 kronor. Riksbanken har beslutat att formgivningen ska baseras på en formgivnings tävling. Riksbankens syfte med tävlingen är att få ett brett underlag för att fatta beslut om sedlarnas formgivning. Målet är att utse ett vinnande förslag som kan vara den konstnärliga utgångspunkten för formgivningen av den nya sedelserien. Endast väl meriterade konstnärer får delta i tävlingen.

Det var självklart för Riksbanken att lägsta valören (20 kronor) skulle visa Astrid Lindgrens porträtt eftersom detta är den sedel som barn ofta hanterar. De övriga porträtten fördelades mera slumpvis på kvarvarande valörer. En viktig fråga för Riksbanken var att inhämta tillstånd från de utvalda personernas familjer. Alla tillfrågade familjer var glada och hedrade. Det fanns egentligen endast ett problem, nämligen Greta Garbo. Upphovsfrågor/rättigheter rörande hennes person hanteras helt och hållet av ett företag i delstaten Indiana, USA. Företaget heter ”Har-

Greta Garbo i filmen "Anna Christie" (1930). Just denna bild passar kanske inte som förlaga till 100-kronorssedeln. I filmen spelade Garbo en prostituerad med svenska rötter i New York. IMS.

riet Brown", det vill säga det namn som Greta Garbo använde sig av som pseudonym. Här blev det omedelbart diskussioner om ekonomiska ersättningar m.m. Riksbanken meddelade emellertid att man inte tänkte gå med på andra villkor än för övriga av de avporträtterade.

Nu har sedelmotiven presenterats och självfallet blev det många olika synpunkter. De flesta är mycket positiva och tycker att valet ligger i tiden. Andra klagar över att Riksbankens

val endast speglar 1900-talet (en debattartikel i Dagens Nyheter har rubriken "Bekymmersam historielöshet hos Riksbanken"). En del personer saknar kungarna på sedlarna. Hur som helst, när vi väl har börjat använda de nya sedlarna omkring 2013-2014 kommer de att uppfattas som helt självklara. Författaren till denna artikel kan ibland skämta om att det för hans del inte är så viktigt hur de nya sedlarna ser ut – egentligen gillar han alla pengar!

Valör	Person	Natur/miljömotiv
20 kronor	Astrid Lindgren	Småland
50 kronor	Evert Taube	Bohuslän
100 kronor	Greta Garbo	Stockholm
200 kronor	Ingmar Bergman	Gotland
500 kronor	Birgit Nilsson	Skåne
1000 kronor	Dag Hammarskjöld	Lappland

Auktioner på internettet www.lauritz.com

Lauritz.com er i dag Danmarks største auktionshus og Skandinaviens førende kvalitetsauktion på internettet.

På få år har Lauritz.com etableret en handelsplatform med over 300.000 besøg og 130.000 bud ugentligt. Hver dag introduceres ca 1.000 nye varer.

Handel på www.lauritz.com bygger på åbenhed, overskuelighed og tillid. Klik ind på www.lauritz.com og læs, hvordan du hurtigt, nemt, sikkert og billigt kan sælge og købe effekter på auktion. Hvis du vil sælge eller have vurderet din samling, kan du kontakte 1 af de 14 lokale Lauritz.com huse i Skandinavien.

Sælgersalær kun 10% (min. kr. 100,- pr. lot)

Købersalær kun 18%

Afregning senest 30 dage efter hammerslag

Alle varer sættes på auktion senest 14 dage efter indlevering

Kvalitetsfoto af alle auktionsnumre

Fyldestgørende varebeskrivelse

Kvalificeret numismatisk betjening

Forsendelse mod betaling

Lauritz.com

A bid better

København/Herlev 4450 9800 · Helsingør 5858 5891 · Roskilde 4674 4040
Næstved 5577 3004 · Århus 7020 4460 · Aalborg 9812 3000 · Kolding 7633 6030
Ringkøbing 7244 9999 · Odense 6396 2240

Kong Offa af Mercias mønter

Når man er så heldig at arbejde med møntfund i Skandinavien, hører man til i første division blandt de folk, der arbejder med engelske vikingetidsmønter. Når det handler om mønter fra Æthelred II (978-1016), Knud den Store (1016-1035), Harald I (1035-1040) og Hardeknud (1040-1042), findes der faktisk langt, langt flere eksemplarer i møntkabinetterne i Norden og Østersø-området end i museerne i selve England. Det skyldes de ekseptionelt rige skattefund fra vikingetiden i Østersø-landene. Nordiske forskere har derfor i mange sammenhænge bidraget med vægtige resultater i udforskningen af engelske mønter. For at begrænse os til de seneste par årtier kan vi nøjes med at nævne arbejder af Tuukka Talvio, Bertil Petersson og Kenneth Jonsson.

I den anden ende af vikingetiden – tiden omkring 800 – er det skandinaviske materiale dog ikke så stærkt, nærmest tværtimod. Det ser man tydeligt i Derek Chicks nye bog *The Coinage of Offa and his contemporaries*. Offa regerede i kongeriget Mercia i England fra 757 til 796, og bogen omhandler mønter præget for ham selv eller af andre møntherrer i England på hans tid. Af disse 728 mønter er kun to fra Norge – nr. 212d, Egrå, Høyland, Rogaland og nr. 239c, Veka, Voss, Hordaland. Der er ingen fra de øvrige nordiske lande.

Da jeg tilbage i 1997 havde det privilegium at arbejde på projektet *Corpus of Early Medieval Coin Finds* i Cambridge, blev navnet Derek Chick ofte nævnt. Hans arbejde med at samle oplysninger om Offas mønter var allerede da nærmest legendarisk. Der kom hele tiden nye oplysninger frem, men arbejdet skred fremad, og med tiden fødtes idéen at udgive hele materialet i bogform. Af personlige grunde gik forberedelserne til bogudgivelsen imidlertid i stå. Heldigvis trådte lederen af møntsamlingen

i Cambridge, Mark Blackburn, og hans unge medhjælper, Rory Naismith, til som fødsels-hjælpere. Det fremgår af forordet, at Chick er dem meget taknemmelige for det – og det bør alle vi andre også være, for der er kommet en rigtigt indbydende og nyttig bog ud af det.

Hovedparten af bogen udgøres af katalogdelen og plancherne med afbildninger af alle tilgængelige eksemplarer. Langt de fleste af de 728 mønter stammer fra selve England, og det er meget karakteristisk, at omtrent halvdelen er kommet til siden 1970'erne (se tabel s. 185-186). Det skyldes metaldetektorens fremvækst som redskab for hobby-arkæologer, og Derek Chick var faktisk blandt pionererne, der med ildsjæl og ildhu sørgede for, at mønternes fundoplysninger blev reddet, før de gik i glemmebogen. Der er derfor basis for et meget bedre kendskab til disse udmøntninger, end der tidligere har været.

Det bedste ved det hele er næsten, at det ikke er slut endnu. Siden kataloget blev lukket for tilgang i 2006, er der dukket ikke færre end 65 nye fund op – en forøgelse på næsten 10% på bare et par år! Dem er Rory Naismith i færd med at udgive. Han forbereder ligeledes en bog om *Money and Power in Southern England 757-865*, hvor mønterne vil blive sat ind i historisk og samfundsmæssig sammenhæng. Fortsættelse følger...

Jens Christian Moesgaard

Derek Chick, *The Coinage of Offa and his Contemporaries*, redigeret af Mark Blackburn og Rory Naismith. The British Numismatic Society, Special Publications, no. 6, London 2010. Udgivet af Spink & Son Ltd, 69 Southampton Row, Bloomsbury, London WC1B 4ET, www.spink.com. ISBN 978-1-907427-02-2.

Dansk Numismatisk Forening – 125 år

Fredagen och lördagen den 26-27 november 2010 firade Dansk Numismatisk Forening sitt 125-års jubileum. Av de nordiska förenin-garna är den danska därmed den näst äldsta efter Svenska Numismatiska Föreningen som stiftades redan år 1873. Efter Danmark följde Finland och Norge åren 1914 respektive 1927.¹

Den 27 november 1885 stiftades "Mønt-samlerforeningen i Kjøbenhavn" av tolv numismatiskt intresserade herrar med general-majoren C. T. Jørgensen som initiativtagare. Jørgensen kom att bli föreningens förste "for-mand" eller ordförande. Fyra år senare änd-rade föreningen namn till "Den Numismati-ske Forening i Kjøbenhavn". Sitt nuvarande namn fick föreningen år 1960 – med andra ord även ett 50-års jubileum för "*Dansk Nu-mismatisk Forening*"! Som lök på laxen är det dessutom i år 20 år sedan sittande ordföran-den Preben Nielsen tillträdde posten. Detta innebär att han därmed tangerar föreningens längsta ordförandeperiod vilket rekord tidi-gare innehades ensamt av Martin Petersen som verkade mellan åren 1935-1955.²

Festligheterna inleddes redan tidigt på fre-dagsmorgonen med ett symposium. I själva verket så tidigt att notisförfattaren gick mi-ste om de första föredragen – möjligen också beroende på den ovanligt tidiga och stränga vintern i Sydsverige och Danmark. Nåväl – efter en kort och uppfriskande promenad från "Hovedbanegården" i snöglopp anlände jag till Det Konglige Danske Videnskabernes Selskabs anrika byggnad på H. C. Andersens Boulevard 35. En stor vestibul med en mycket bred trappa med likaledes schackrutigt golv ledde till "Selskabets" pampiga sammanträ-desrum. Långväggens oljemålning i jättefor-

mat föreställande ett möte i kandelabrars sken med ett trettiotal danska celebriteter vid slutet av 1800-talet, de andra väggarnas putsade pilastrar, takets vitkalkade stuckatur och ol-jemålning i centrum skapade en mycket hög-tidlig atmosfär. Först ut var Helle Horsnæs, Nationalmuseet, med "At krydse grænser – Romerske mønter på rejse". Frank Peder-sen, känd för att ha publicerat *1 skilling 1771 med appendix om ½ skilling 1771* talade om "Danske møntsteders anvendelse af eksterne stempler i slutningen af 1700-tallet". SNF:s korresponderande ledamot tillika medar-betare på Nationalmuseet och redaktör för *Nordisk Numismatisk Unions medlemsblad NNUM*, Jens Christian Moesgaard uppehöll sig kring "Harald Blåtands møntvæsen". Före lunch fick samlaren Anders Harck möjlighet att tala om numismatik i vidare mening; "En mangfoldighed af interesser gemmer sig un-der ordet numismatik". Ett intressant före-drag med tänkvärt innehåll.

Efter förmiddagens fyra spännande före-drag, vilka krävde stor koncentration på grund av det för en svensk åhörare i bland svårtydda danska språket, var det skönt att få sträcka på benen. Två smala nästan klaustrofobiska trappor upp i byggnaden serverades frukost vilket på svenska är liktydigt med lunch. Genom lokalens glastak flödade ett mycket behagligt ljus vilket kunde behövas denna bistra mörka vinterdag med snöstorm. Inom-hus flödade som sig bör i vårt södra grann-land den välkända danska gemyten. Till den välsmakande obligatoriska ölen serverades kallskuret. Fläskstek dekorerad med valnöt-ter, vad annars?, en kryddstark potatissallad, couscous och en god grönsallad med hassel-

Från vänster: Juha Hyötyläinen v. ordförande FNF, Preben Nielsen ordförande i den jubilerande DNF, Jan-Olof Björk ordförande SNF och Allan Hansson ordförande SkNF. Foto J. C. Moesgaard.

notter konkurrerade med mina danska vänner om min uppmärksamhet. Efter lunchen och en kort improviserad guidad tur av nestorn Jørgen Steen Jensen i ett av byggnadens mera representativa rum vidtog andra halvlek av symposiet. För svenskt vidkommande gjorde samlaren Karsten Kold en rivstart i det att han under sina 30 minuter talade om "Anton Meybusch – international medaljør". Som bekant skapade han vid Kungliga Myntet i Stockholm ett antal svenska medaljer men också mynt. Meybusch var dock en stor metropoliten och lämnade förutom i Danmark också högklassiga alster efter sig i bland annat Frankrike och Tyskland. Amatörforskaren Kold har naturligtvis varit i Stockholm och då kunnat konstatera att Kungl. Myntkabinettet äger följande stampar av Meybuschs hand: Karl X Gustaf avseende både åt- och fränsidan till medaljen Hild. 59b.³ Detsamma gäller för Karl XI:s Hild. 15 medan samme regents Hild. 27 endast representeras av den ena stampen. Kolds studier är tänkta att mynna ut i en publikation med den preliminära titeln "Anton Meybusch fecit". När klockan visade 13:45 gjorde sig Nationalmuseets Gitte Tar-

now Ingvardson redo för sitt anförande "Nye mønter under gamle gulve – Brakteaterne fra Hedensted Kirke". Här fick åhörarna bland mycket annat kännedom om hittills okända mynttyper och deras förmodade myntorter. Det var något som intresserade publiken ty Tarnow Ingvardson fick efter anförandet svara på ett antal initierade frågor.

Näst i tur enligt tidplanen var Preben Eriksen med ett stycke 1900-talshistoria. Han uppehöll sig nämligen kring "Invasionssedler anvendt af Montgomerys 8. og 21. Arme". Åtminstone undertecknad fick lära sig något nytt då Eriksen berättade om Montgomerys "privata" fredsavtal med ett antal länder i Europa som gick stick i stäv med vad de allierades ledare hade beslutat på Jalta. Dessutom behöll tydligen Montgomery originalhandlingarna långt efter kriget! Slutligen gjorde ännu en korresponderande ledamot i SNF entré. Michael Märcher som har Nationalmuseet som yrkesmässig hemvist talade engagerat kring "Dansk Mønthistorie og Den 1. Slesvigske Krig".

Sammanfattningsvis kan sägas att symposiet bestod av en lagom avvägd blandning av

Preben Nielsen och Torben Juul Hansen, ordförande resp. ledamot i DNF, i samtal under den danska frukosten.

Foto J. O. Björk.

ämnen och föredragshållare. Jag tänker då på att hälften av föredragshållarna var professionella numismatiker medan den andra halvan utgjordes av skickliga amatörforskare. Moderatoren Jørgen Steen Jensen skötte sitt uppdrag klanderfritt och lyckades till yttermera visso hålla tidsschemat på minuten. Således vidtog klockan 16:00 jubileumsreception. Enligt den skriftliga inbjudan skulle vi alltså de följande knappa två timmarna ägna oss åt "bogudgivelse, gratulationer og modtagelse af gaver til Dansk Numismatisk Forening". Till detta serverades välsmakande smittar. Jag hade för SNF:s räkning inköpt ett en meter högt (!) champagneglas som kompletterats med den ingraverade texten: Dansk Numismatisk / Forening / 125 år / [ros] / Gifwen af / Svenska Numismatiska / Föreningen / [SNF:s logga]. Glaset överlämnades i samband med ett kortare anförande i vilket jag först och främst gratulerade till väl genomförda 125 år samt tackade danska föreningen med dess ordförande i spetsen för ett utmärkt arrangemang. Jag framförde också å SNF:s vägnar en önskan om fortsatt gott och långvarigt samarbete.

I samband med och såsom minne av jubileumshelgen gav Dansk Numismatisk Forening ut en medalj. Föreningens egen designer, styrelseledamoten Torben Juul Hansen, har tillsammans med den Kgl. Mønt på ett fyndigt sätt skapat en medalj med bestående dubbelbottnat symbolvärde, se foto. Försäljningen av de 125 exemplaren å 125 Dkr (!) påbörjades under receptionen. Det bör i sammanhanget påpekas att medaljerna fram till den 1 juni 2011 är reserverade för medlemmar i Dansk Numismatisk Forening. Detta var föreningens 15:e medalj. Den första präglades redan år 1889 och avbildar stiftaren C. T. Jørgensen. Medaljen är sedan länge slutsåld men fem st. av de tidigare utgivna finns fortfarande i lager. Den intresserade rekommenderas att besöka Dansk Numismatisk Forenings hemsida, adressen framgår nedan.

Enligt föreningens stadgar § 2 Formål (ändamål) gäller följande: "Foreningens formål er at fremme interessen for møntvidenskab og medaillørkunst, hvilket søges nået ved: 1) Udgivelse af numismatiske værker. 2. ...". I enlighet med stadgarna och lagom till jubileet gav Dansk Numismatisk Forening således

DNF genom Preben Nielsen mottar SNF:s gåva från Jan-Olof Björk. Foto J. C. Moesgaard.

ut verket *Frederik 1's søslinge 1524-1528* av Niels Jørgen Jensen och Mogens Skjoldager. Här är inte platsen för en recension men så mycket kan sägas ett den 205 sidor tjocka publikationen är imponerade. Boken inleds med drygt 110 sidor text inklusive "Deutsche Zusammenfassung". Det som attraherar notisförfattaren är dispositionen och den mycket tilltalande designen som för övrigt har skapats av tidigare nämnde Torben Juul Hansen. Vidare intresserar det åttonde kapitlet som behandlar stampstudier. Bland underrubrikerna kan nämnas "Møntfotografering", "Digital stempeltegning", "Sammenligning af stempler" och inte minst "Opbevaring". Författarnas omfattande stampstudier har resulterat i flera stora kopplingsscheman där alla stamper är avbildade i tecknad form! Den andra avdelningen utgörs av en katalogdel där alla kända søslinger från myntorterna Ribe, Aal-

borg, København, Landskrona, Malmö och Ronneby är beskrivna och avbildade på två sätt – fotografiskt och tecknat. Som om inte detta var nog återfinns vi längst bak i boken en CD innehållande bland annat stampkopplingsscheman, konkordanstabeller, referenslitteratur med planscher mm samt det bästa av allt "Møntmaterialet". Foto, teckning och förklarande text – allt klart och tydligt redovisat i samma fil som naturligtvis är öppen och sökbar. En fantastisk bok – när får vi se en dylik berörande ett område inom svensk numismatik?

Till sist vill jag nämna att Jørgen Steen Jensen i senaste numret av föreningens tidskrift⁴ tecknat Dansk Numismatisk Forenings historia under de senaste 25 åren till vilka Svenska Numismatiska Föreningen ber att få framföra sina hjärtliga gratulationer!

Jan-Olof Björk

Jørgen Steen Jensen guider i Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs lokaler. Foto J. O. Björk.

DNF:s jubileumsmedalj har formgivits av Torben Juul Hansen. Silver, verklig diameter 39 mm. Foto J. O. Björk.

¹ Uppgifterna är hämtade från Nordisk Numismatisk Unions hemsida, www.nnunion.net

² Jämför Dansk Numismatisk Forenings hemsida, www.numismatik.dk

³ Se B. E. Hildebrands referensverk *Sveriges och*

svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer, första och andra delen utgivna år 1874-1875.

⁴ *Numismatisk rapport* 107, November 2010, sid. 5 ff.

HAMBURG MØNTBØRS

Den 2. internationale messe med mønter, medaljer og pengesedler

Søndag 2. oktober 2011

Kl. 9.30 - 16.00 · Entré 5 €

• 2.000 m² hal • 400 m borde • Handlere fra 10 lande

Special invitation til skandinaviske møntklubber

Kontakt arrangøren for gratis billetter til jeres medlemmer

**2nd COINFAIR
HAMBURG 2011**

Congress Center Hamburg · Marseiller Straße 1 · 20355 Hamburg (se: www.cch.de)

Arrangør WB Evenement · Tlf. +31 505033926 (aften)

info@wbevenementen.eu · www.wbevenementen.eu

DANSK NUMISMATISK FORENING

Medlemsmøder

Bethesda, Rømersgade 17 – Israels Plads,
København K. kl. 18.15

Medlemsmøde med auktion

Onsdag 21. september 2011

Onsdag 12. oktober 2011

Fredag 28. oktober 2011,
generalforsamling

Onsdag 16. november 2011

Onsdag 14. december 2011

Øvrige aktiviteter se: www.numismatik.dk

NORSK NUMISMATISK FORENING

Norsk Numismatisk Forening

Alle medlemsmøter avholdes på Grand Hotel,
Karl Johansgate 31, møterom Gerhardsen.

Kommisjonsbud til peroenge@nokab.no eller
Per Olav Engeset, Peiskrokveien 15, 1482
Nittedal.

SKÅNES NUMISMATISKA FÖRENING

Mötesdagar Hösten 2011
29 september, 27 oktober, 24 november

Mötena äger rum på IOGT:s Ordenslokal,
Kungsgatan 16A, Malmö, kl 19:00 med vis-
ning av mynten från 18:00.

SUOMEN NUMISMAATTINEN YHDISTYS NUMISMATISKA FÖRENINGEN I FINLAND

Numismatiska Föreningen i Finland
Föreningens klubblokal: Mechelininkatu 15
B 47, FIN-00100 Helsingfors.
Tel. 358-9-66 22 81, tisdagar kl. 9-13 och
torsdagar kl. 13-17.
Fax 358-9-6228 0204.

Samtidigt gäller dessa tider för auktionsför-
rättare Hannu Männistö.
Hemsida: <http://www.snynumis.fi>
Formand: Pekka Säilä
e-mail: sny@snynumis.fi

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Föreningslokalerna är öppna för medlemmar
– gärna med sällskap.
SNF:s kansli, Banérgatan 17 nb, SE-115-22
Stockholm. Tel. 46-(0)8-667 5598; fax 667
0771. Buss nr. 4, 44; T-bana Karlaplan.

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad
udgives siden 1936 af Nordisk Numismatisk Union.
Udkommer i 2011 med fire numre, februar, maj, august,
og november.
Ikke medlemmer kan tegne abonnement ved henven-
delse til redaktionen for 150 DKK. plus moms. I år 2011
porto i Danmark 60 DKK., Norden og Europa 85 DKK.,
andre verdensdele 110 DKK.
Ret til ændringer forbeholdes

Redaktionen:

Hovedredaktør: museumsinspektør
Jens Christian Moesgaard.
Adresse: Den kgl. Mønt- og Medaillesamling,
Nationalmuseet, DK-1220 København K.
Tlf.: 33 47 31 44.
E-mail: jens.christian.moesgaard@natmus.dk

Kansli: Besøgstid mandagarkl. 10-12, 13-16
Stängt: Midsommar - 1 september; jul- och
nyårshelgerna.
Internet hemsida:
<http://www.numismatik.se>
E-mail: info@numismatik.se

Ansvarlig over for presseloven: Formanden for Dansk
Numismatisk Forening, økonomikonsulent Preben
Nielsen.

Lokalredaktioner:

Møntkabinetterne i de fem lande.

Annonceredaktion: Preben Nielsen
Galionsvej 12, 2 th.
1437 København K
Tlf. (dag) 20 20 78 16.

Eftertryk af artikler m.v. kun med forfatterens tilla-
delse og kun med angivelse af kilden.
Afleveret fra trykkeriet 11. august 2011
Frederiksberg Bogtrykkeri A/S.

Køb og sælg mønter hos Skandinaviens største auktionshus...

Vi søger netop nu mønter, pengesedler og medailler
i alle genrer til salg på vores auktioner.

To månedlige auktioner på nettet

Hver søndag i de lige uger afholdes fra kl. 13 møntauktioner
på nettet. Her findes materiale i alle kategorier inden for
mønter, pengesedler og medailler.

Traditionel auktion i Bredgade

Udover net-auktioner afholder Bruun Rasmussen
to årlige traditionelle møntauktioner i Bredgade.

Næste auktion: 27. - 29. oktober

For yderligere information se bruun-rasmussen.dk
eller kontakt møntafdelingen på telefon 8818 1200
e-mail: monter@bruun-rasmussen.dk.

Indleveringer modtages løbende.

Vurderingsbesøg foretages efter aftale i hele landet.

*Fristaden Christiania, 1 Fed 1993, Ag.
Solgt på netauktion maj 2011
Hammerslag: 1.900 kr*

*Speciedaler 1683, H 120, S 3
- et pragteksemlar.
Solgt på traditionel auktion maj 2011.
Hammerslag: 160.000 kr*

BRUUN RASMUSSEN

MØNTAUKTIONER

Baltikavej 10
2100 København Ø
Tel +45 8818 1111

Søren Frichs Vej 34 D
8230 Åbyhøj
Tel +45 8818 1100

AURUM AUKTIONER AB

Myntauktioner i centrala Stockholm!

Låg provision - Alla objekt beskrivs utförligt
både i tryckt katalog och Internetkatalog

*Vi söker alltid bättre mynt, sedlar, medaljer,
polletter och litteratur!*

Tel. 08-660 20 70, vard. 9-13 Mail: info@aurumauktioner.se

www.aurumauktioner.se

OSLO MYNTHANDEL

International association
of professional numismatics

Inkognitogaten 33 A 0256 Oslo, Norge

Postboks 2745 Solli N-0204 Oslo, Norway

telefon: +47 23 10 00 00

Fax: +47 23 10 00 25

MYNTER • SEDLER • MEDALJER **KJØP • AUKSJON** MYNTER • SEDLER • MEDALJER

NYHEDER

Ny webbutik

**Klik venligst på:
www.pilegaard-coins.dk**

PILEGAARD MØNTER& BØGER. ALGADE 65, 9000 AALBORG
Tlf. +45 98 139 000 pi@stofanet.dk www.antikvar.dk/pilegaard